

АДЫГЪ МАКЪ

№№ 215-216 (19477)

2009-рэ ильэс

МЭФЭКУ

ЧЪЭПЫОГЪУМ и 29-рэ

ОСЭ ГЪЭНЭФАГЪЭ ИЭП

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэмрэ и Правительствэрэ ягъэзет

ГЪЭЗЕТЫМ ИКЪУТАМЭ МЫЕКЪУАПЭ КЪЫЩЫЗЭЛУАХЫГЪ

Зэфэшлыгъэ акционер обществэу «Аргументы и факты» зыфило-рэм и Представительствэ тыгъуасэ Мыекъуапэ къыщызэлуахыгъ. Зэхыхэм хэлэжыгъ Адыгэ Республикэм и Президентэу Тхыаклушынэ Аслъан.

— Тикъэралыгъо шыпсэурэ цыфхэм анахь ашлогъэшлэгъонэу зэджэхэрэ гъэзетэу «АиФ-м» икъутамэ Мыекъуапэ къызэрэщызэлуахыгъэр тэрклэ гушлуагъоу щыгъ, — къылуагъ зэхыхэм пэублэ псалъэ къыщишылэ Тхыаклушынэ Аслъан. — Ипчъагъэклэ миллиони 2-рэ мин 600-рэ хъурэ гъэзетым кыххэрэ тхыгъэхэм сыдигъуи сшлогъэшлэгъонэу сяджэ, ар нэбгырэ мин пчъагъэхэм яныбджэгъушлэу щыгъ. Адыгеим иинформационнэ шьолъыр зызэриушъомбгъурэм мэхъанэшхо илэу сэлъытэ, сыда шомэ республикэм фэгъэхыгъэ тхыгъэхэу мы гъэзетым къыхиу-тыштхэмклэ тишъолъыр зыфэдэр нэбгырэ мин пчъагъэхэм зэлъашлэшт, нэпэ гъэхъагъэу тилэхэм цыфхэр ащыгъозэштхы. АиФ-м ирегиональнэ редакцииэ ипачэу Игорь Никифоровымрэ коммерческэ къулыкъум ипачэу Елена Непроевамерэ тиреспубликэ къызэрэклуагъэхэмклэ лъэшэу сызэрафэразэр ясомэ сшлогъу. Авторитетшхо зилэ гъэзетым тапэклэ сыд фэдэрэ лъэныкъоклэ Иоф дэтшлэным тызэрэфэхъазырыр къыхэзгъэщымэ сшлогъу. Амалэу шылэмклэ лэпылэгъу тыккы-шъуфэхъуэ тшлэшт. Гъогу маф шьосэлэ, гъэзетеджэхэм ыкли тиражым япчъагъэ хэхьэ зэпытэу, тхыгъэ гъэшлэгъонхэр къыхэшъуутыхэу ыпэклэ шьулыклогъэнэу шьуфэсэлэ.

АР-м и Президент гъэзетым илофы-

шлэхэм шлухъафтынхэр афишылгъэх.

Нэужым гушылэ зыштэгъэ Игорь Никифоровым гъэзетым иредактор гъэхъалэу, ипрезидентэу Николай Зятковым ыцлэклэ Тхыаклушынэ Аслъан шлуфэс кырихыгъ. «Унэгъошхо» хъурэ гъэзетэу «Аргументы и Факты» зыфило-рэм джыри зы къызэрэхъуагъэр лъэшэу игуапэу ащ къыхигъэщыгъ. Джырэ лъэхъан гъэзетыр регион 65-мэ къызэра-щыдэклырэр, ахэм ясатыр джы Адыгеи-ри зэрэхъуагъэр къылуагъ. Хэушхъэ-фыкыгъэ проектэу «АиФ-Адыгея» зыфило-рэр мин пчъагъэ хъоу къызэрэда-гъэкыгъэм Н. Зятковым АР-м и Прези-дент шигъэгъозагъ, ащ итеплэ зыфэдэ-ри къыригъэлъэгъугъ.

Гъэзетым икъутамэу Мыекъуапэ къы-щызэлуахыгъэм Иоф шызышлэшт коман-дэм иугъоин мы уахътэм буж итых. Агъэнэфагъэр зшлогъыгъэ зыхъуклэ, 2010-рэ ильэсым ищылэ мазэ къыше-гъэжыгъэу «АиФ-Адыгея» зыфило-рэ гъэзетыр ипчъагъэклэ мини 10-м кла-хъэу республикэм къыщыдагъэклызэ ашлэшт.

Гъэзетэу «Аргументы и Факты» зыфи-ло-рэм инароднэ редколлегия Тхыаклушынэ Аслъан аштагъ, ар къэзыушыхъатырэ тхылыри гъэзетым иллыклогъэм къыра-тыжыгъ. Джащ фэдэу АиФ-м идышгъэ тамыгъэ Президентым шлухъафтынэу къыфагъэшшоагъ.

ТХЪАРКЪОХЪО Адам.

Тигъэзетеджэ лъаплэхэр!

«Дунаир зыгъэнэфырэр тыгъэ, ду-наир зэзыгъэзафэрэр шлэныгъ», — алуагъ адыгэмэ. Тырэгъушхо тэ шлэны-гъэлэжэ цлэрылохэр зэрэтилэм, ти-лэпкъ зыгъэдахэхэрэр, зыгъэбайхэ-рэр, ыпэклэ лъызгъэклуатэхэрэр мы-маклэу адыгэхэм къызэрэтхэкыгъэм. Хэта зымышлэхэрэр тишлэныгъэлэжэ цлэрылохэу Бырсыр Батырбий, Ма-мый Руслъанэ, Шъхъэлэхъо Абу, Тхъаркыохъо Юныс, Гъыш Нухъэ? Хэта ахэм ялофшлагъэхэмклэ шлэныгъэ зэзымыгъэгъотыгъэу тиадыгъ еджа-плэмэ къачлэкыгъэр? Ахэм афэдэ нэбгыришлэ пчъагъэмэ ацлэ къеплон плэкышшт тызылэтыгъэхэу, тинеушы-рэ мафэ гугъаплэ фэгъэзыгъэшлыгъэхэу. Ахэр ары тиреспубликэ иушун зила-хышхо хэзышлыхъагъэхэр, ахэр ары тыгъэу тыккыгъэнэфыхэрэри, тиду-най зэзыгъэзафэхэрэри.

Якъулыкъушлэплэ гъэцкэкъыны-шхохэр зыщыклогъэ уахътэм гумани-тар ушэтынхэмклэ Адыгэ республикэ институтэу Кларэщэ Тембот ыцлэ зы-хыерэр загъэпсыгъэр ильэс 80 хъу-гъэ. Ащ фэшлэ ямэфэклэ тэрэз-тэрэзэуи хамыгъэунэфыкышъунклэ мэхъу, гъэцкэкъынышхо Иоф маклэп къапы-кырэр, ау ащ пае къэмынэу ямэфэклэ мафэ зэклэхъагъэ хъурэп.

Тэ, редакцием илофышлэхэм, ти-непэрэ гъэзет къыдэкыгъо институ-тым щылажэхэрэм афэдгъэхыгъ. Щыгъур къэзылэжыгъэ тишлэны-гъэлэжэхэм псауныгъэ пытэ ялэнэу, ягъуэхъэр къадэхъунхэу, яунагъохэм рэхъатынгъэ арылынэу, адыгэ лъэп-къым джыри бэрэ фэлэжээнхэу та-фэлъало!

ДЭРБЭ Тимур.

«Адыгэ макъэм» иредактор
шъхъал.

Адыгэ Республикэм и Президент и Указ

**Медалэу «Адыгеим и Щытхъуэхъ»
зыфило-рэр Ч.И. Муратэм
фэгъэшшошгъэным ехылагъ**

Театральнэ искусствэм ихэхъоныгъэклэ гъэ-хъэгъэшхохэр зэрилэхэм, ильэсыбэ хъугъэу гуе-тыныгъэ фырилэу Иоф зэришлэрэм афэшлэ ме-далэу «Адыгеим и Щытхъуэхъ» зыфило-рэр Мурэтэ Чэпай Исмахылэ ыкъом — куль-турэмклэ къэралыгъо учреждениеу «Адыгэ Рес-публикэм и Лъэпкъ театр» иактер фэгъэшшошгъ-гъэнэу.

Адыгэ Республикэм и Президентэу
ТХЪАКЛУШЫНЭ Аслъан
къ. Мыекъуапэ,
чъэпыогъум и 23-рэ, 2009-рэ ильэс
N 120

Зэфэхъысыжъхэр ашлыгъэх, пшъэрылхэри къагъэнэфагъэх

Урысыем иполитическэ партиеу «Единэ Россием» и Адыгэ шьолъыр къутамэ иполитсовет зымычэзыу я XX-рэ конференция тыгъуасэ Мые-ккуапэ щырилагъ. Ащ илофшлэн хэ-лэжыгъэх АР-м и Президентэу, пар-тием и Апшъэрэ Совет хэтэу Тхыаклу-шынэ Аслъан, АР-м и Премьер-ми-нистрэу Къумпыл Мурат, УФ-м и Къэралыгъо Думэ идепутатэу Хъаджэ-быккыо Руслъан, АР-м и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Тхыаматэу Анато-лий Ивановыр, партием иполитсовет хэтхэр.

Иофыгъо шъхъалэу зытегушыла-

гъэхэр Мыекъуапэ ыкли Тэхъутэмыккыо районхэм, Адыгэ къалэ ячылплэ зыгъэ-лорышлэжыплэ органхэм яхэдынхэу бэмышлэу клуагъэхэм зэфэхъысыжъу афэхъугъэхэр арых. Мыш фэгъэхъы-гъэу къэгъушылагъ партием иполит-совет и Секретарэу лэщэ Мухъамэд. Ащ къызэрэхигъэщыгъэмклэ, хэдын-хэм зэфэхъысыжъу афэхъугъэхэм джыри зэ къагъэлъэгъуагъ партием гъогуу къыхихыгъэр зэрэтэрэзыр.

Нэужым гушылэ зыштэгъэ Тхы-аклушынэ Аслъан хэдынхэр респуб-ликэм зэрэщыклуагъэм осэшхо къы-фишылгъ. Цыфхэм «Единэ Россием»

цыхъэу къыфашылгъэр къагъэшъып-къэжыныным, ахэм ящылэклэ-псэуклэ нахышлу шлыгъэным дэлэжыгъэныр гупшысэ шъхъалэу ипсалъэ къыщы-хигъэщыгъ.

Партиеу «Единэ Россием» ия XI-рэ Зэфэсэу къалэу Санкт-Петербург шы-клогътым хэлэжыгъэшт ллыклогъэр зэхэ-сыгъом щыхадзыгъэх. Статусэу ялэм-клэ ащ хэлэжыгъэштхы Тхыаклушынэ Аслъанрэ Къуеккыо Эдуардрэ. Ахэм анэмыккыу зикандидатурэ къагъэлъэ-гъогъэ лэщэ Мухъамэдэ муниципаль-нэ образованиеу «Мыекъуапэ райо-ным» иадминистрация ипачэу Евге-ний Ковалевымрэ политсоветым хэт-хэм адырагъэштагъ.

Зэхэсыгъом нэмыккы Иофыгъохэми ащытегушылагъэх, унэшхо гъэнэфа-гъэхэри ашлыгъэх.

(Тикорр.).

ДУНАИР ЗЭЗЫГЪЭЗАФЭРЭР ШІЭНЫГЪ

ИНСТИТУТЫМ
ИПАЩ

Батырбий рагъэджагъ шІэныгъэлэжъ цІэрылоху Арнольд Чикобавэ, Георгий Рогавэ, Кетеван Ломтатидзе.

Тбилиси кызыкыжым илъэс зауэрэ къуаджэм щы-
лэжыгъэу Адыгэ къэралыгъо кІэлэгъэджэ институтым
адыгабзэмкІэ икафедрэ рагъэблагъэ. Илъэсищ нахьыбэ
темылагъэу глаголым фэгъэхыгъэ кандидатскэ диссер-
тациер къэгъэшъыпкъэжы, 2001-рз илъэсым филологие
шІэныгъэхэмкІэ докторыцІэр къыфагъэшъуашъ. Батырбий
анахъу зыпылбыр глагол лъапсэхэр зэрэзэхэтхэр, ахэм
ятарихъ ыкІи адыгабзэхэм яфонетическэ системэ абхъазыб-
зэм, убыхыбзэм ыкІи иберийскэ-кавказыбзэм ягъэпшагъэу
зэгъэшІэгъэныр ары. ШІэныгъэлэжым научнэ ыкІи мето-
дическэ ИофшІэгъэ 70-м ехъу иІ.

1988-рз илъэсым къысгъэгъэжыгъэу илъэсищрэ Бырсы-
рым Германием Иоф къыщишагъ, ащ къызыкыжыгъэр
ильэс мыхъузэ, гъэсэныгъэмрэ шІэныгъэмрэкІэ министрэу
агъэнэфагъ ыкІи 1999-рз илъэсым нэс а ІэнатІэр ыгъэ-
цэкІагъ. А лъэхъаным хэгъэгум зэхьокІыныгъэшхохэр
щыкІоштыгъэх, ащ фэдагъ гъэсэныгъэм исистеме. Къэралы-
гъом гурыт профессиональнэ еджэпІэ 400-м ехъу
щызэфашІыжыгъагъ. Ау Адыгэ Республикэм зы еджапІэ
иофшІэн къыщызэтеуцагъэп, пчъагъэм хэмыхъуагъэмэ.
ГуыцІэм пае, Бырсырым министрэу зыцІт уахътэм тефэу
Мыекъопэ къэралыгъо технологическэ институтыр
къызэуахыгъагъ. Ащ фэдэ еджапІэ Адыгеим зэрищыкІагъэр
Урысыем и Правительствэ министрэм гуригъІоу ылъэкІыгъ.
А илъэсхэм атефагъ Адыгэ къэралыгъо кІэлэгъэджэ ин-
ститутыр университет зашІыжыгъэри. Научнэ кІуачІэ рес-
публикэм иІэнымкІэ ыкІи кадрэхэр икыу фэдизэу дэгъоу
къэгъэхъазырыгъэнхэмкІэ ащ мэхъанэшхо илагъ.

А лъэхъаным тефэ Кубанскэ къэралыгъо медицинэ уни-
верситетым икыутамэ Мыекъуапэ къызыщызэуахыгъэр.
ЗишІэ шІэгъошІу кІэлэеджакІохэм якъыхэгъэщын, ахэм
Иоф адэшІэгъэным мэхъанэ нахъ ратэу рагъажъэ. Респуб-
ликэм икІэлэеджакІохэр Всероссийскэ олимпиадэхэм ахъ-
лажъэху аублэ. А уахътэм Адыгэ къэралыгъо универси-
тетым хысап еджапІэ къыщызэуахы. Мыекъуапэ бзэхэм
язэгъэшІэн пылъ гупчэу «Активым» иофшІэн щырегъа-
жъэ. Ар мэхъанэшхо зиІэ хугъэ-шілагъэу щытыгъ.

Бырсырым министрэ ІэнатІэм зыІутыгъэ илъэсхэм ІэкІыб
къэралыгъохэм республикэм зэхыныгъэхэр адыриІэу мэхъу.
Ащ фэдэу Израиль, Сирием, Объединеннэ Араб Эмират-
хэм яминистерствэхэмрэ тэ тиминистерствэрэ Иоф
зэрэздашІэштым фэгъэхыгъэ зээгъыныгъэм здыкІэтхъ.
А лъэхъаным Израиль кавказоведением и Институт
къыщызэуахы.

Министрэм ишІуагъэкІэ ныбжыкІэхэр Урысыем инэмыкІ
къалэхэм ащеджэнху амал къэзытышт ахъщэр республи-
кэ бюджетым къыдилыгътэу ригъэжыагъ. Ащ фэдэу дунэе
зэфыщытыкІэхэм я Институтэу Москва дэтыр перестрой-
кэм ыпэкІэ зы нэгбырэ къыухыгъагъэмэ, ащ къыкІэлъы-
кІогъэ илъэсхэм нэгбырэ 15-мэ ар къаухыгъ. Ащ нэмыкІэу
Москва, Санкт-Петербург, Ростов, Краснодар япшгъэрэ
еджапІэхэм ныбжыкІэхэр ачІэхъанху амал яІэ хугъэ.

2002-рз илъэсым къысгъэгъэжыгъэу 2008-рз илъэсым нэс
Бырсырым Адыгэ къэралыгъо университетым адыгэ фило-
логиемрэ культурэмрэкІэ ифакультет идеканыгъ. 2008-рз
ильэсым ишыгъэхъу мазэ къысгъэгъэжыгъэу непэ зино-
билей институтым идиректор.

Бырсыр Батырбий Урысые Федерацием народнэ
просвещениемкІэ иотличник, Урысые Федерацием иапшгъэрэ
еджапІэ изаслуженнэ ИофшІэ, Адыгэ Республикэм ыкІи
Кубанэ наукэмкІэ изаслуженнэ ИофшІэшху. «Урысыем
гъэсэныгъэмкІэ и Министерствэ зызэхашагъэр илъэс 300
хъугъэ» зыфиІорэ медалыр къыфагъэшъошагъ. Батырбий
академием зэфшІыгъафхэм ахэ, джыдэдэм Дунэ Адыгэ Ака-
демием ивице-президент.

СИХЪУ Гоцнагъу.

КЪУШЪХЪЭМ УЗЫДЭКІУАЕКІЭ
КЪЫЗЭПЛЪЭКІЫЖЪ

*Гуманитар ушэтын-
хэмкІэ Адыгэ республикэ
институтым идиректор
игуадзэу, филологие шІэ-
ныгъэхэмкІэ докторэу,
Дунэ Адыгэ Академием
иакадемикэу, Адыгэ Рес-
публикэм шІэныгъэхэмкІэ
изаслуженнэ ИофшІэ-
шхоу, Урысыем итха-
кІомэ я Союз хэтэу Ма-
мый Руслан ищытхъу-
цІэмэ къахъагъагъ. Адыгэ
Республикэм и Къэралы-
гъо шІухъафтын къы-
фагъэшъошагъ.*

— Адыгэ литературэм ита-
рихъ фэгъэхыгъэ агъэрэ тхылбыр
1999-рз илъэсым къыдэдгъэ-
кІыгъ, — еІо Мамый Руслан.
— 2006-рз илъэсым яцэнэрэ
тхылбыр къыхауыгъ. Апэу та-
рихым итхын ЩэшІэ Казбекрэ
сэрырэ едгъэжыгъагъ. Нэужым
тарихым иугъоин нэгбырэ 20
фэдиз къыхэлэжыагъ. Арышъ,
зэкІэ зиІахышІу хэзышІы-
хъагъэмэ щытхъур къалэжыгъ.

— *Хэтэ джыри зыцІэ
къепІо пшІоушгъор?*

— Къуныжъ Мыхъамэт, Пэ-
нэшъу Уцужыкыу, литературо-
вед цІэрылоу тІэхэр, ХъокІо
Фатим, Шхъэлэхъо Дарико,
нэмыкІхэм яшІушілагъэ къыхъ-
сэгъэщы. Зидунай зыхъожыгъэ
Хъут Щамсудинэ фольклорым
ыльэныкыокІэ тхыгъэхэм къа-
хильхъагъэр макІэп.

— *Апэрэ илъэсхэм лите-
ратурэм итарихъ Иоф даишІушІэу
шІузыфежыгъэм АР-м и Къэралы-
гъо шІухъафтын къышъу-
фагъэшъошым фэшІэ зы-
къокъум шІухъэлэжыгъэу зы-
жыгъэхъазырыщыгъа?*

— Егъэжыгъум ащ фэдэ гуп-
шысэ тІагъэп. Тхылбыщыр
къызыдэтэгъэкІым зэфэхы-
сыжъхэр тшІыгъэх. Москва,
Дагыстан, Къэбартэ-Балъкъа-
рым, фэшъхъафхэм ащыпсэу-
рэ тиныбджэгъу шІэныгъэлэжымэ
тхылбым Иоф зэрэдатылхэр
ашІэщыгъ. УрысыемкІэ тэщ
фэдэ лъэпкъхуэ зилитературэ
Совет хабзэм къыдежагъэхэм
ядгъапшэмэ, Адыгеир ары апэ-
рэу наукам ыльэныкыокІэ зэфэ-
хысыжъхэр зышІыгъэхэр, то-
мищ хъоу тхылбыр къыдэзыгъэ-
кІыгъэр. Тиинститут наукэмкІэ
и Совет унашъо ышІи, къэралы-
гъо шІухъафтын къытфа-
гъэшъошэнэу тигъэлэжыагъ.

— *Руслан, Адыгэ къэралы-
гъо кІэлэгъэджэ институ-
тым уцеджэзэу усэу птхы-
гъагъэмэ атыхыгъэ ордэхэр
аусыгъэх, Жэнэ Нэфсэт къы-
Іохъуи зэхъыгъэх.*

— Усэм лээшэу сыдихы-
хыщыгъэу слыгъэрэп. Ныб-
жыкІэгъум къэлэмыр къэпшгъэ-
нэу узышІырэр макІэп. Ар
шІульэгъум, студентым ыгу
ихъыкІырым, пшгъашгъэмрэ
кІалэмрэ нэплэгъоу нэгъу-
пІэпІэгъум къыкІоцІ зэфашІы-
гъэм, нэмыкІхэм афэгъэ-
хыгъээн ылъэкІышт.

— *Поэт цІэрыло узэрэмы-*

*хъуыцтыр угу къыуілощты-
гъа?*

— ЩыІэныгъэм хэслъагъо-
рэр зэфэхысыжы, уасэ есты
сшІоигъоу уахътэ къысэ-
кІуштыгъ. Поэзием лээшэу
сызылшІэщыгъэу къыуа-
слорэп.

— *Руслан, Адыгэ Респу-
бликэм и Къэралыгъо шІу-
хъафтын мы илъэсым къы-
зыфагъэшъошагъэмэ уакъы-
хэтэгъэщы. СурэтышІ цІэ-
рылоу Къат Теуцожы ыцІэ
къесІо сшІоушгъу. Илъэс зэ-
фэшъхъафхэм «Адыгэ ма-
къэм» иредакцие Иоф щышъу-
шілагъ.*

— Институтыр къызысэхум
1960 — 68-рз илъэсхэм «Соци-
алистическэ Адыгеим» (джы
«Адыгэ макъэм») Иоф шыс-
шілагъ. Лъэхъэнэ гъэшІэгъоныгъ.
ТхэкІо цІэрылохэр редакцием
щылажыгъыгъэх, щыІэныгъэм
уфагъасэщыгъ. 1968 — 90-рз
ильэсхэм КПСС-м ихэку коми-
тет къулыкыур щылызгъэ-
кІолагъ.

— *1970 — 72-рз илъэсхэм
КПСС-м и ЦК иапшгъэрэ
партийнэ еджапІэ уишІэны-
гъэ щыхъэгъэхъагъ, журна-
лист отделениер къэуухыгъ.*

— Партийнэ органхэм Иоф
зэрашчышІагъэм пае сыкІэ
гъожыкырэп. Журналист сэнэ-
хъатыр сшІогъэшІэгъоныгъ,
ІэнатІэу къысатырэм елыты-
гъэу сытхэщыгъ. Редакцием
шІэныгъэу щызэзгъэгъотыгъэр
сигъашІэ шІукІэ къыщысэгъ-
жы.

— *Наукам сыда ухъзыща-
гъэр?*

— Тхэным сызэрэфэшагъэр
ары. Адыгэ литературэм, про-
зэм, кІэлэцІыкІу литературэм,
адыгэ тхакІомэ ятворчествэ,
нэмыкІхэм афэгъэхыгъэу
стхыхэрэр журналхэм къада-
хэщыгъэх. Москва, Налшык,
Краснодар, Мыекъуапэ, фэшъ-
хъафхэм къащыхауытхыгъэх.
Фольклорым, литературоведен-
ием апышгъэгъэх Хъут Щамсу-
дин, Шхъэлэхъо Абу яхьыпІэгъэ
тхылхэр къыдэзгъэкІыгъэх.

— *Наукам ехьыпІэгъэ
тхыгъи 100 фэдиз уикъэлэмы-
нэ къычІэкІыгъ. Утхэн фаеу
сыда узышІырэр?*

— ЩыІэныгъэр ары. Лъэ-
хъаным хэслъагъорэм, зэхъо-
кІыныгъэу фэхъурэм сигупшы-
сэхэр апсыхъэх.

— *Литературэм пае утхэ-
нэу, къыхауыгъэ тхылхэм
уасэ афэшІэу зыцегъэгъэжы-
гъэр редакциер ара?*

— Район гъэзетым стхыхэрэр
къыхауыгъэхуи къыхэкІыгъ. Ли-
тературэм сыхъышагъэр жур-
налист сэнэхъатыр ары.

— *Дунэ Адыгэ Академием
ухэтэу олажъэ. Налищык,
Сыхъум, Шэрджэскалэ, Рос-
тов-на-Дону, нэмыкІ къалэ-
хэм ащыкІорэ зІукІэмэ
уакъыщыгуыцІэу къыхэкІы.
Уишгъэрэба?*

— Иофыр лымыкІуатэ зы-
хъукІэ кІуачІэ зэмыгъоты-
лэжъэу уахътэ къыокІу, опшъы.
СичІыпІэгъоу Лъэустэн Юсыф,
сызыдеджагъэу Кошбэе Пшы-
мафэ, Къуекъо Налбый афэст-
хыгъэ рецензиехэм, нэмыкІ
тхыгъэхэм гукІэ афэгъэгъэжъэу
къыхэкІы. Уахътэр пкІэнчъэу
зэрэсымыгъэкІуагъэр сшІоф-
шІэгъумэ, литературэр зикІа-
сэмэ къысало зыхъукІэ кІуачІэ
къысхалхъэ, къэлэмыр къэ-
сэштэ.

— *Наукам куоу хэхъанхэм
фэшІэ диссертациехэр къэзы-
ухъумэ зышІоушгъохэм Иоф
адэошІэ, Советым ухэт, уи-
къэлэмынэ зэрэмыцъушты-
ри тэшІэ. Уахътэр пфекъумэ
къытэпІонэу уфаеба?*

— ЦІыфым гупшысэ шхъаф-
хэр сыдигъуи къызыдырехъа-
кІых. Пчэдыжыым ИофшІэ
укъэкІуагъэу чэным узэрэмы-
чыягъэр, уикъэлэмы зэрэбгъэ-
хагъэр уиофшІэгъухэм къа-
фэоуатэкІэ сыда къыхэгъэщы
пшІоигъор? Узэрэпшыгъэр,
мафэм кІуачІэу тебгъэкІодэн
плъэкІыштыр нахъ макІэ зэрэ-
хъугъэр ара? ЦІыфымрэ илъэ-
хэмрэ щыІэныгъэм зэрэпхых.

— *Утхъаусыхъныр, узы-
щытхъуыссыныр арп къасІомэ
сшІоушгъор. Аужырэ илъэс
20-р пштагъэмэ, зэхъокІы-
ныгъэу лъэхъаным щытлэгъ-
гъурэмэ тхакІом, шІэны-
гъэлэжыым игунысысэхэр зэра-
тыриуащхэрэр ары сыкъы-
зкІэупІэрэр.*

— Стхырэм, Иофэу сшІэрэм
сарыукІытэжыныу сыфаеп.
Партийнэ ИофшІэу сызэрэмы-
тыгъэр сыушгъэфхэрэп, сырэ-
гушхо. Директор гуадзэу сызэ-
рэщытыми къесІоллэн щыІ. Сыд
фэдэ ИофшІэн згъэцэкІагъэмэ,
литературэр ІэкІыб сшІыгъэп.
Тбилиси шеджагъэмэ сащыщ.
Шхъэлэхъо Абу, Цуамыкыо Тыр-
кубий, Бырсыр Батырбий,
Щыкъ Николай, нэмыкІхэмэ
яшІэныгъэ Грузием шыхагъэ-
хъагъ. Сытхэ сшІоигъоу тхэ-
пэ къабзэр къызысштэкІэ СССР
хэгъэгъушхоу тызыщыпсэу-
щыгъэр, щыІэныгъэр сынэгъу
кІэтых.

ЕМТІЛЪ Нурбий.

Сурэтым итыр: Мамый
Руслан.

АКЦИЕУ «ТИКЪЭЛЭ ШЪХЪАІЗ ТЭГЪЭКЪАБЗЭ» зыфиІорэм «Адыгэ макъэмрэ» «Советскэ Адыгеимрэ» кІэщакІо фэхъугъэх

ЧыпІэ зэфэшъафхэм хэ-кІыр зэращыратэкъурэм гумэ-кІыгуабэ кызырэкыІырым Адыгэ Республикэм и Премьер-министрэм КъумпІыл Муратэ министрэхэм я Кабинет зэхэ-сыгъоу джырэблагъэ иІагъэм къекІоллагъэхэм анаІэ тыра-ригъэдзагъ. Ащ кызырІуа-гъэмкІэ, цІыфхэм зызышагъэ-псэфырэ чыпІэхэм, мэхэм хэкІу ахэлъыр бэдэд. Мы Іо-фыгъом фэгъэзгъэ организа-циехэм япшъэрІыгъэр нахь тэрэзэу зэрагъэцкІэн фаер, ищыІагъэ хъумэ студентхэр, кІэлэджакІохэр, общественнэ организациехэм яІыкІохэр зыхэлэжъэрэ шІыхафхэр зэха-щэхэзэ ашІын зэрэфаер кы-хигъэщыгъ.

— Непэ гумэкІыгъоу къу-цухэрэр зэшІотхынхэу амал тІІ, къэнэжырэ закъор ар кыдгुरыІонышъ, тызэготэу Іоф зэдэтшІэныр ары, — кы-щыІуагъ зэхэсыгъом КъумпІыл Мурат.

Мы Іофыгъом кыздихырэ гумэкІыгъор дэгъэзжыгъэ хъуном пае къэбар жъугъэм иамалхэр ащ лъэшэу лъы-

игуапэу къадыригъэштагъ ыкІи адыгэ филологиемрэ культурэм-рэкІэ факультетым шеджэрэ сту-дентхэр мы Іофтхьабзэм кы-хагъэлэжъэнхэу зэдаштагъ. Зэрэ-рахъухагъэм фэдэу лъэпкъ фа-культетым ия 3-рэ «В»-м исхэмрэ апэрэ курсым шеджэрэ сту-

тызахуапчІыхъэм зэкІэми зды-рагъаштэу къаІуагъэр зы: «Къэ-бзэныгъэр зэкІэми здытиІоф, мыщ фэдэ акциехэр нахьыбэрэ зэхашхэм, тикъалэ нахь дахэ, нахь къабзэ зэрэхуыштым шчэ хэлъэп».

Лъэпкъ факультетым икІэлэ-егъаджэу Хъунэгэ Бэллэ кызы-ретиІуагъэмкІэ, къалэм игъэкъэ-бзэн фэгъэхыгъэ Іофтхьабзэм зэрэхэлэжъэштхэр студентхэм заралом, лъэшэу ягуапэ хъугъэ, къадезымыгъэштагъэ къахэкІы-гъэп. Апэрэ курсым ис студент-хэм ахэтыгъэх Къэбэртэе-Бэлъ-къар Республикэм щыщ пшъэ-шъищ ыкІи Израиль кыкІыгъэу зы кІалэ. Ахэри гуапэ ащыхъоу, чанэу Іофтхьабзэм кыхэлэ-жъагъэх.

— Къалэм игъэкъэбзэнкІэ мыщ фэдэ Іофтхьабзэхэм ти-факультеткІэ апэрэп тызэрэхэ-лажъэрэр, — еІо Хъунэгэ Бэл-лэ. — ГъэрэкІуи тистудентхэр бассейным иІэгъо-благъохэм

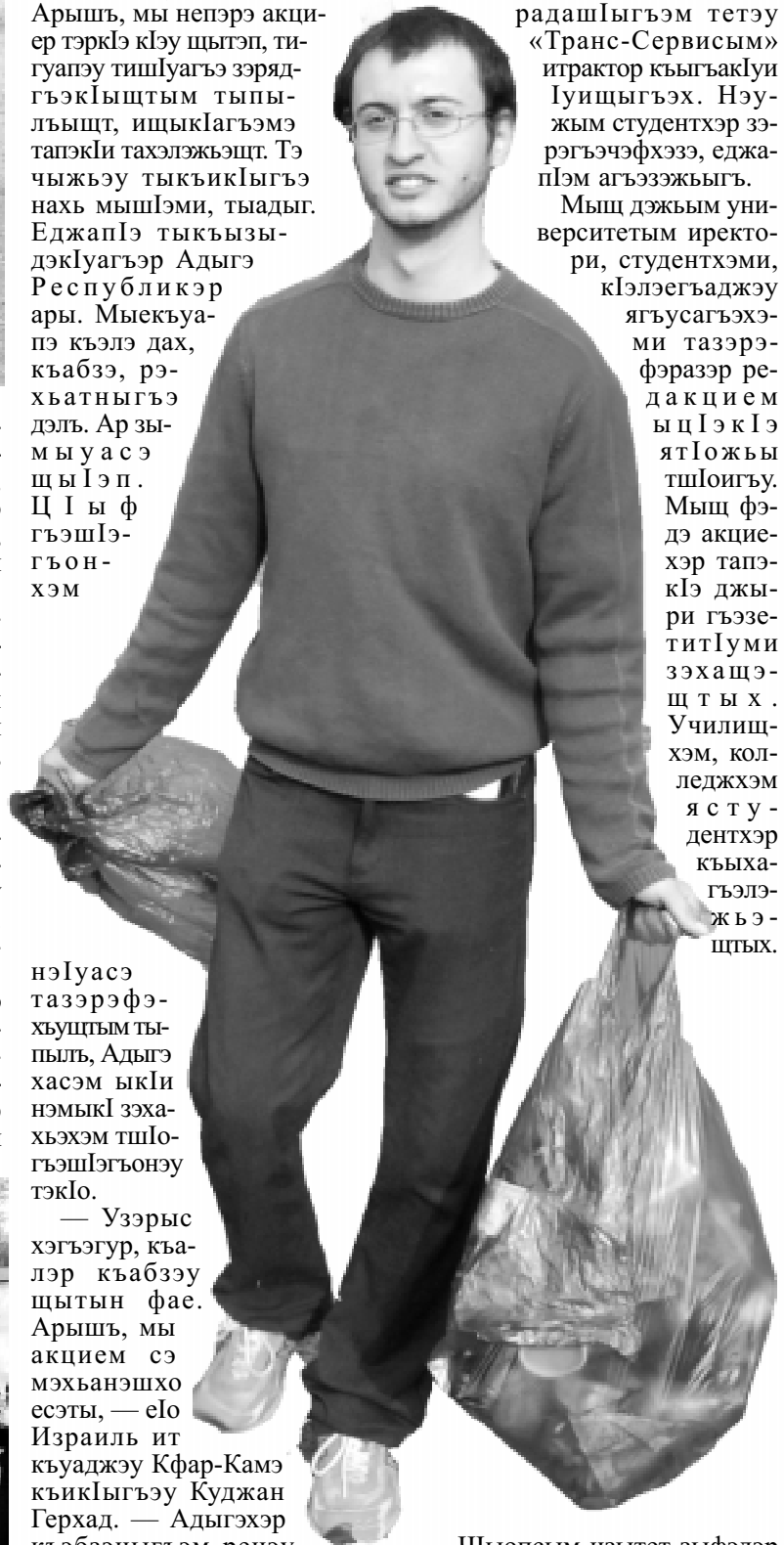
— Адыгеир лъэшэу тыгу ре-хы, цІыфэу мыщ шыпсэхэрэр дэгъоу кытфыщытхэщ, тафэ-раз, ныбджэгъуби тІІэ хъугъэ, — аІо гушыІэр зІэпахызэ пшъашхэм. — Тэри талъэ-ныкъокІэ мыщ фэдэ Іофтхьа-бзэхэу шызэхашхэрэм бэрэ тахэлажъэу кыхэкІыгъ.

Арышъ, мы непэрэ акци-ер тэркІэ кІэу шытэп, ти-гуапэу тишІуагъэ зэрад-гъэкІыштым тыпы-лышът, ищыІагъэмэ тапэкІи тахэлэжъэшт. Тэ чыжъэу тыкыкІыгъэ нахь мышІэми, тыадыг. ЕджапІэ тыкызы-дэкІуагъэр Адыгэ Республикэр ары. Мыекъуа-пэ къэлэ дах, къабзэ, рэ-хъатныгъэ дэлъ. Ар зы-м ы у а с э щы І э п . Ц І ы ф гъэшІэ-гъон-хэм

Студентхэм хэкІхэр кызау-гъонхэм ыуж тыкызыуцухъэ-рэ дунаим идэхэгъэ зыІэпишэ-хэзэ, агъэкъэбзэгъэ чыпІэ да-хэхэм ахэтхэу сурэтхэр зыты-рахыштыгъэх.

ХэкІ дзыо пчъагъэу студен-тхэм къаугъоигъэхэр редакци-ехэм ззэгъыныгъэ зэ-радашІыгъэм тетэу «Транс-Сервисым» итрактор кыгъакІуи Іуищыгъэх. Нэу-жым студентхэр зэрэгъэчфхэзэ, еджа-пІэм агъэзэжыгъ.

Мыщ дэжыым уни-верситетым иректор-ри, студентхэми, кІэлэегъаджэу ягъусагъэхэ-ми тазэрэ-фэрэзэр ре-да к ц и е м ы ц І э к І э я т І о ж ы т ш І о и г ы у . Мыщ фэ-дэ акцие-хэр тапэ-кІэ джы-ри гъэзе-титІуми зэхашэ-щ т ы х . Училищ-хэм, кол-леджхэм я с т у -дентхэр кыха-гъэлэ-жъэ-штых.

нэІуасэ тазэрэфэ-хуыштым ты-пыль, Адыгэ хасэм ыкІи нэмыкІ зэхэ-хэхэм тшІо-гъэшІэгъонэу тэкІо.

— Узэрыс хэгъгур, къа-лэр къабзэу шытын фае. Арышъ, мы акцием сэ мэхъанэшхо есэты, — еІо Израиль ит къуаджэу Кфар-Камэ кыкІыгъэу Куджан Герхад. — Адыгэхэр къэбзэныгъэм ренэу пылыгъэх. «УмыушІоири, бгъэкъэбзэжыын ищыІэгъэ-шътэп», — аІо. ЕджапІэм тычІэ-сызэ мыщ фэдэ Іофтхьабзэхэм ренэу тахагъэлажъэштыгъэ, ты-зышыпсэурэ къуаджэр дгъэ-къабзэштыгъэ. 2007-рэ илъэсым апэдэдэ Адыгеим сянэ-сэтхэр сигъусэу сыкъэкІогъагъ. Идэ-хагъэрэ цІыфэу шыпсэхэрэм ядэгъугъэрэ сыгу рихыгъагъэх ыкІи сышеджэнэу сыкъэкІуагъ.

Я 3-рэ курсым исхэу Таусэ Заремэрэ Даутэ Саидэрэ чанэу мы Іофтхьабзэм кыхэлэжъа-гъэхэм ащыщых. НэбгыритІури зэгъусэхэу, зыгорэхэр кызыфа-Іуатэзэ, хэкІхэр къаугъоигъэ-гъэх. Пшъашхэм кызыралуа-гъэмкІэ, мыщ фэдэ шІуагъэ кы-зызыхырэ Іофтхьабзэхэм тапэкІи ахэлэжъэнхэу хъазырых.

Чыюпсым изытет зыфэдэр цІыфым бэкІэ елытыгъ. Ти-зекІокІэ-шІыкІэхэм, шъхъэ-кІэфэныгъэу чыюпсым фыти-Іэм тищыІэныгъэкІэ, типсауны-гъэкІэ бэ зэралытыгъэр зэ-кІэми кыдгुरыІон фае. Непэ студентхэм аукъэбзыгъэмэ, неущ нэмыкІхэм ар къаушІо-жыын алъэкІышът. Ащ фэдэ мыхъуном пае, зэкІэри зэде-Іэжъэхэзэ, мы гумэкІыгъор дэ-гъэзэжыгъэ зэрэхуыштым ты-дэлэжъэн фае. Мы акциемкІэ къэдгъэлэгъонэу тызыфэягъэр кызызэтынэкІыр хэкІыр тэр-тэрэу Іутымыхыжыымэ, къэ-бзэныгъэм тызэрэпчыжъэщ-тыр, типсауныгъэкІэ ащ иягъэ кызырэтэкІыштыр ары.

КІАРЭ Фатим.

Сурэтхэр Іэшгынэ Аслъан шІыхафым кыщытырихыгъэх.

плъэнхэу Премьер-министрэм кыІуагъ. Ар кыдалыгътэзэ, республикэ гъэзетхэу «Адыгэ макъэмрэ» «Советскэ Адыгеим-рэ» Адыгэ къэралыгъо уни-верситетым илэпкъ факультет шеджэрэ студентхэр кыхагъэ-лажъэхэзэ акциеу «Тикъэлэ шъхъаІэ тэгъэкъабзэ» зыфиІо-рэр тыгъуасэ зэхашагъ.

Адыгэ къэралыгъо универ-ситетым истудентхэр мы акцием кыхагъэлажъэхэмэ ашІоигъоу гъэзетым ипащэхэр универ-ситетым иректорэу Хъунэгэ Рэ-щыдэ макъэ зырагъэІум, ащ

дентхэмрэ якІэлэегъаджэхэр ягъусэхэу, зэрэгъэчфхэзэ чы-пІэу агъэнэфагъэм къекІолла-гъэх. Ар Мэздахэ еІурэ гъогур ары. Редакциехэм къагъэхъа-зыгъэ дзыохэу ыкІи Іалъмэкъ-хэу хэкІхэр зэратэкъоштхэр ныбжыкІэхэм аштэхі, хэкІым икызугъоин фежъагъэх. Шып-къэр пІощтмэ, студентхэр мы Іофым фэгъэфхэу къекІоллэхэм тыщыгугъыгъэп, ау тэ тызэрэ-мыгугъагъэу кычІэкІыгъ. Мыщ фэдэ акциехэр нахьыбэрэ зэхэ-щэхэмэ, ащ еплъыкІэу фыріа-хэмкІэ ныбжыкІэхэм ащышхэм

ащызэхашхэгъэ акцием хэлэ-жъагъэх. Арышъ, тистудентхэм тарэгущо ІофшІэным кызы-римыгъаштэхэрэмкІэ. Ахэм къа-гурэІо Мыекъуапэ студентхэм якъалэу зэрэщытыр ыкІи ащ икыэбзагъэ зыфэдэр ежъхэм бэ-кІэ зэралытыгъэр.

Къэбэртэе-Бэлъкъар Респуб-ликэм кыкІыгъэхэу ДышъэкІ Светланаэ, Мэчэней Залинэ, Сонэ Аленэ Адыгеим ежъхэр щымыш-хэ нахь мышІэми, ІофшІэным зышадзыягъэп. Апэ итхэу Іалъмэкъхэр аІыгъхэу хэкІхэр къаугъоигъэх.

80

ДУНАИР ЗЭЗЫГЪЭЗАФЭРЭР ШІЭНЫГЪ

Адыгэ лъэпкъым
иклэнзехъ

Гуманитар шіэныгъэхэм яушэ-тынкІэ Адыгэ Республикэм инсти-туту КІэршэ Тембот ыцІэкІэ шы-тыр зызыхащэгъэр чъэпыогъум и 29-м илэс 80 мэхъу. ХышхэмкІэ илэс 80-р зэуи арэп, ау ин-ститутымкІэ, ащ илофшІэхэмкІэ, анахъу шіэныгъэлэжхъу Іоф шызышІагъэхэм, шызышІэхэрэм ягъэхъагъэр кызыдхыпхыгъэхъу, ар ныхъу чъэпхыгъэу шыт. А гъэхъагъэхэр ары, Іопэн хъумэ, цыфхэр институтым зыкырыгу-шхохэрэр. Илэс 80-м кыкІоцІ институтым анахъ пшъэрхыгъэ шхъауа Іагъэри, ыгъэцІэрэри лъэпкъым икІэн лъапІэ нугъоин, изэхъфын, икыгъэжъын апыл Іофыгъохэр зэрэзшІуихыгъэхэр ары.

Адыгеим ишІэныгъэлэжхъу Іоф зышхышІэрэ институтым иубилей зышхыгъэуэфыкІыштым тефэу филологие шіэныгъэхэмкІэ докт-ор, Адыгэ Республикэм ыкІи Уры-сые Федерацием шіэныгъэхэм-кІэ язаслуженнэ ІофшІэшхуэ, АРИГИ-м бэмкІэ икытамэ ипашэу Гышх Нухъ икыкыжъхъэхэр ин-ститутым игъэхъагъэхэм гушхысэу аригъэшІыхэрэмрэ нэлуасэ та-фишІыгъ.

— Хыалыгъум нахъ лъапІэ шы-мыІуу цыфхэм ало, ар шыпкъэ. Ау хыалыгъу закъоп цыфхэр зырышІэр ыкІи зыгъэцІыфхэр. «Шъом цыфмэ уахихъан, ныхъом уакыхи-хыжъын» зыфилорэ гушхыжъымы мэхъаншху иІ. ЗэрэхъурэмкІэ, цыфхэр зыфхышІэр ныхъо закъор арэп, шъори ары, культурэр, шіэныгъэр, жабзэр, шэн-хабзэхэр, зегурылонгъэр, нэхъоир, укытэр, нэмыкІхэри ары. А пстэум цыфхыгъэ рало, ащ цыфхэр адрэ псэушхъэхэм къахегъэуэфыкІы. Джа цыфхыгъэм епхыгъэхэр зэкІэ ыушэтхуэ, зызыгъэзафэхуэ, кызы-гъэгъунэхуэ, зыгъэбагъохуэ ти Адыгэ РеспубликэкІэ тилэ закъор тиинститут ары Іомэ хъукъуагъэ хъуштэп, — кытилуагъ Нухъэ. — Тикъэралыгъо гъунапкъэхэр зэ-Іуахыхи, нэмыкІ къэралыгъомэ ащыпсэурэ адыгъэр гупсэфу кыт-хахъэхэ зэхъум, къақІоштыгъэхэр, зэкІ Іломи хъунэу, апэу кызы-ІуалІштыгъэхэр тиинститут ары, зыІуаІштыгъэхэр ХъадэгъэлІэ Ас-кэр, Шъхъэлэхъо Абу, Мэкъулэ Джэбрэил, Тутарыш Мариат, Джэн-дэрэ Марыет, Цукъо Нэфсат, сэры, нэмыкІ ІофшІэхэри ары.

Ащ кыгъэзлэгъо лъэпкъым икІэн анахъ лъапІэхэр нахъ зэхъубытагъэу мы институтым шагъотын зэрал-лэкІыштымкІэ ягугъапІэхэр зэрэ-фэгъэзэгъагъэхэр. Хэхэс адыгэмэ

ащышхуэ Адыл Абдулсэлам (Лашэ), Тіэшъу Ясын, Хъуажэ Фахъри, Едыдж Батырай, нэмыкІхэми ягушхыІэлэ зэфэшхъафхэри, ят-хылхэри, тэ упчІэжыгъу ташІызэ, охътэ кІэкІыкІэ джары кызыкІы-хаутыгъэхэр.

Тиинститут игъэхъагъэхэм адыг-хэр апэрэу ащызыгъэгъозагъэр КІубэ Щэбан, ащ ыужкІэ Хъадэ-гъэлІэ Аскэр. Адыгэ цыф гъэса-гъэхэм еІанэ титхыгъэхэм нэлуасэ зафашІу рагъэжыгъагъ. Библиоте-кэхэм ачІэлъ тхыгъэхэмкІэ, Ин-тернетымкІэ, дунэ шіэныгъэ кон-ференцихэм нахъ ташызэрэшІэн тІэкІыгъэ.

Нартхэм якъэбар дунаим зэрэщы-тэу шызыгъэшІагъэр, анахъ эпосы-шхоу шыІэмэ агозгъэуцагъэр тиин-ститут ары. Адыгэ хабзэм, адыгагъэм джы кызынэсыгъэм рыгушхохуэ, шысэтхышІу кызыгъэлэгъохэрэм зилахышІу хэзылхъэхэрэр тиинсти-тут илофшІэхэр ары.

Адыгэ литературэм игъэхъагъэхэр цыф жъугъэмэ зэлъязгъашІэрэр, адыгэ Іорыуатэр кІэзыгъэ хъатэ афэмыхъоу кызыгутоижыгъэр, кызыгъэгъунэрэр, тхылхэм язгъэ-кІурэр тиинститут.

Адыгэхэм яшхъафитныгъэ фэба-нэхъэ яцІыфыгъэрэ ячІыгурэ кы-зэраухъумагъэм тарихъу пылхэр фыгуаІэ зырысэу кызыгутоижыу, шіэныгъэ зэхъфын куухэр зышІырэр тиинститут. ЯІонэрэ дунэе заом адыгэмэ Іыгъэу шызэраухъагъэм ихышхэ зымыгъэкІодэу зышы-жыгъэри, адыгэ лъэпкъым шышхы-ми, нэмыкІ лъэпкъ кыхъаІыгъэми адыгэхэм къэралыгъо гъэпсыкІэ яІуэ, шхъафитнэу псэунхэм афэлэжъа-гъэхэм ацІэхэр цыфхэм зращы-мыгъупшэным пылхыри ары.

1917-рэ илэсым ыпэкІи, нэужы-ми адыгэмэ ящылаІэ, ягъэсэныгъэ, якультурэ зыкыІэтынымкІэ зыІэкІ кызымыгъэнагъэхуэ Ш. Хъахъура-тэм, С. Сихъум, И. Наурзэм, М. Шэу-джэным, Н. Яковлевым, Д. Іэшхъэ-мафэм, Т. КІэрашэм, нэмыкІбэмми яхышІэгъэ тхылхэр зышагъэхъа-зырэрэри цыфхэм ахъзылхъэрэри тиинститут ары.

Адыгэ бзэшІэныгъэр къэралы-гъуабэм ачагъашІо хъугъэ, адыга-бзэр бзэ анахъ байхэм зэрэщышхы къаушыхъатыгъ. Европэми, Амери-кэми, Азиэми адыгабзэм изэхъфын пыл шіэныгъэлэжхъэр арысхэ хъугъэ. Япониеми адыгабзэр зызыгъэшІэрэ еджапІэхэр иІэх.

Адыгабзэм изэхъфын — теорием ылъэныкыоки, практикэм ылъэ-ныкыоки — чІыпІэ лъагэ дунаим ишІэныгъэ хъарзынэщ шчубыты хъугъэ. А пстэури ежъ-ежырэр, ау сыдыми, кыхъурэп. Ахэр зынапэхэр тэ тІофшІэхэр ары. Адыгэр дунаим шызышІэрэр мэкІагъэмэ, джы «ады-гэ» зыпІокІэ анэгухэр къэнэфыхэ хъугъэ.

КІэкІу къэпІон хъумэ, хъананэ-хэм, хъатхэм къащегъэжыагъэу, зих-хэм, синдхэм, ахейхэм, керкетхэм адэжкІэ кырыкІоу, черкесымкІэ, адыгэмкІэ кІэкІыжъу лъэпкъым кырыкІуагъэм икІэн иугъоякІор ти-институту джы зыныбжэ илэс 80 хъурэр ары.

Гуманитар ушэтынхэмкІэ Адыгэ институтым илофшІэхэм тафэ-разэу «тхъашъуегъэпсэу» ятІо, ямэфэкІкІэ тигуапэу тафэгушІо.

ШЪАУКЪО Аслъангуаш. Сурэтым итыр: Гышх Нухъ.

ТизэдэгущыІэгъухэр
БлэкІыгъэм
ишъыпкъапІэ
тшІэн фае

БэкІае шІагъэу синІуасэми, Пэншху Ас-кэр фэгъэхъыгъэу джы нэс сшІэщыгъэр мэкІагъэ. ИснэхъаткІэ тарихълэжъэу, Адыгэ республикэ институту гуманитар ушэ-тынхэм апылтым илофшІэху зэрэщытым сыщыгуащыщыгъэ. ИлофшІапІэ ыныбжэ илэс 80 зэрэхъурэм фэгъэхъыгъэу сшІэ-гушхыІагъэти, Аскэр фэгъэхъыгъэу сшІэрэм кыхъагъагъ. ИлофшІэн, иІнэпІэ, илофшІэ-гъухэм язугъэ-гъухэлхэм афэгъэхъыгъэу упчІуэ естыгъэхэм кыратыжыгъэ джэуапхэр мыщ кыкІэлъыкІоу кыхъатэурых.

— Аскэр, тарихъыи снэхъатэу кы-хъынэу зэрэхъурэр къэпІуагъэм дэгъу-гъэ.

— Тикъуаджэу КъунчыкыохаІлэ кІэ-лэегъэджэ дэгъухэр дэсыгъэх. Тэ тэзыгъэ-джагъэхэми алъэкІыштыр ашІэщыгъэ, мып-шъыжыхъу кытпылхыгъэх. ТарихъымкІэ тэзыгъаджэщыгъэр Хъот Хъалид, ащ лъэ-шэу сыфэрэз. Сэ сиІыкІугъом кышхегъэ-жыагъэу тарихъ хъугъэ-шІагъэхэм афэгъэ-хыгъэ тхылхэр сикІэсагъэх, бэ сыза-джэщыгъэр. Арын фае еджэныр кызы-сэухым Налчык дэт университетым ита-рихъ факультет сызыфчІэхъагъагъэр.

— Гурым еджэпІэр оцэнэхуэ «4»-рэ «5»-рэкІэ кызухыгъагъ, адэ университе-тыр?

— Ари джаш фэдэ къабзэу оцэнкэ дэгъурэ дэгъу дэдэхэмрэкІэ кысэуухыгъ. Къэбэртэе-Бэлыкъарым и Щаджэм район ит чылагъоу Лэшхыкыи игурыт еджапІэ илэсцитІо кІэлэегъаджэу Іоф шысшІагъ.

— ЕмІанэ Мыекъуапэ кыбгъэзэгъыгъ.

— Хъау, Анапэ зы илэсэ сыкышхы-цугъ. 1989-рэ илэсым Мыекъуапэ дере-вообрабатывающэ промышленностым итех-никумэу дэтыгъэми общественнэ дисци-плинэхэмкІэ кІэлэегъаджэу сыІуыгъ. Мыекъопэ научнэ-ушэтІо институтым ІофшІапІэкІэ сызыІухъагъэр 1991-рэ илэ-сыр ары. Ащыгъум экономикэм, бзэм, литературэм ыкІи тарихъым институт ащ ралоштыгъ, джы АРИГИ хъужыгъэ. ТарихъымкІэ секторым младшэ научнэ ІофшІэху сыІухъагъагъ.

— Аспирантурэм Москва илэсичэ ушэджэагъ, диссертациери бгъэхъагъыи, кыбгъэшъыпкъэжыгъэ. Сыд фэдэ тема пшІэгъагъэр?

— Сидиссертацие зыфэгъэхъыгъагъэр «Мюридизмэрэ адыгэхэм шхъафит-ныгъэ яІэнымкІэ бэнэныгъэу ашІыгъэмрэ» зыфилорэр ары. Доктор диссертацием на-хыбэрэ Іоф дэсшІагъ, ари 2007-рэ илэ-сым сыухи, пхырызгъэкІыгъ. «Урысыер, Англиер, Тыркуер, Шамилэ иимамат, ахэм яззфышхытІэ адыгэхэм чІыпІэху ша-Іыгыгъэр» зыфилорэ темэр ары зыфэгъэ-хыгъагъэр синаучнэ ІофшІагъэ.

— КІзу доктор диссертацием хэбгъэхъа-гъэу сыда ученэ советым ылытагъэр?

— 1829-рэ илэсым Урысымерэ Тыр-кумерэ Адрианопольскэ мамыр ззэгъы-ныгъэ зэдашыгъагъ. ЕгъашІэм адыгэхэр зыщыпсэухэрэ чІыналхэр Тыркуер рыра-зэу Урысыем ритыжы фэдэу а ззэгъы-ныгъэ тхылым ратхэгъагъ. Ар тэрэзыгъа-хэп, адыгэхэмкІэ емыкІу зыхэлъ Іофыгъ. Сыда Іомэ Тамань кышхегъэжыагъэу Ана-пэ нэсэу пытэпІэ заулу итыгъэр ары Тыр-куем ыІыгыгъэр, адрэ адыгэ чІыгухэр Урысыем ритынхуэ амали, фытыныгъи иІагъэп, иІофи хэлгыгъэп. Ау а зэфагъэр кырымидзэу Урысые пачыкыхэм идзэхэр кыришхэи, пытапІэху Мэдзэгу агъэпсы зэхъум кыбэртаехэм адагъэп, зор адау-благъ. 1763-рэ илэсыр ары ззошхоу адыгэ-хэм къарашыІагъэм иублапІэр.

— Джы ишъуІофшІапІэ илофхэм язы-тет тытегъэгъушхы. О тарихъымкІэ от-делым урипаш, сшІэщыгъэу гъэпсыгъа от-делым, нэбзыр тхъапаша шылажыгъэр?

— Непэ тиотдел археологхэри кыхагъэ-хъажыгъэх. НахыпэкІэ чылагъохэм ята-рихъ ззэгъашІэхэрэм яотдел шыщ хъужыгъэ.

Отделыр непэ иныкІай, ІофшІэху нэбгы-рэ 12 фэдиз тэхъу. Шъхъадж зыдэлэжъэщт темэхэр гъэнэфагъэх.

— ШъуІофшІапІэ адыгэ лъэпкъым иблэкІыгъи, инепи, кыкІоштымыи афэ-гъэхъыгъэ бэдэд шышхушІэрэр, жъулэ-жысхыгъэр, пшъэрхышхыгъэри ишъуапашх-хэ итых. Шъунырекъуэжъа, сыд ана-хъу мыхъурэр?

— О кызырэпІуагъэу, тишІэныгъэлэж-хэм мэхъаншху зилэ Іофыгъохэр агъэ-цакІэх, ау, къэпІопэнэу хъумэ, потенциа-лэу шыІэр икыоу тфэгъэфедэрэп, мылхъу-макІэ, кадрэхэр икыухэрэп. Сэ моногра-фиеу 2 кыхъэсуыгъэ, Іофыгъо зэфэшх-хъафхэм афэгъэхъыгъэ статья 35-рэ фэдиз гъэзетхэм, журналхэм, научнэ сборникхэм кыарызгъэхъагъ. Джыдэдэм сызыпылхы-Адыгеим тарихъ иятІонэрэ том итхын изэ-хэщэн ары, ащ икыжапІэ фэгъэхъыгъэ шхъэм Іоф дэсшІэ. Ащ нэмыкІу адыгэ-хэмрэ Урысымерэ зэфышхытІэху я 16-рэ лІэшІэгъум кышхегъэжыагъэу я 19-рэ лІэшІэгъум нэс яІагъэхэм яхышІэгъэ ма-териалхэр сэгъэхъагъыри.

Отделым иархеологхэм тичІыгушхэ фэ-гъэхъыгъэ материалхуэ тилъэпкъ икыжы-рэ культурэ епхыгъэхэр къаутгъои, ахэм япа-щэр ЛэупэкІэ Нурбий. Іофыгъо бэдэд ахэм апашхъэ илхыи, акІуачІэ икыурэп, кадрэ-хэр гъэхъагъыгъэхъагъэ фае. Тарихълэжхъу гурыт лІэшІэгъухэм апылхъу нэбгыритІу тил — Къэрэкъэе Зауррэ КІыкІ Бэлэрэ кан-дидат ІофшІагъэхэр агъэхъагъырих.

Отделым инаучнэ Іофхэм чанэу ахэла-жъэх тарихъ шіэныгъэхэмкІэ докторхуэ Мэкъулэ Джэбраил, Бэджэнэ Муратэ, КІыргэ Асхъад, тарихъ шіэныгъэхэмкІэ кандидатхуэ ХъадэгъэлІэ Айтэч, Емыж Руслъанэ, Къандор Руслъанэ, Емтілхы Разыет.

— Отчетхэр илэс кысэи шІэны-гъэмрэ гъэсэныгъэмрэкІэ АР-м и Мини-стерствэ ІэкІышхыгъэхъагъ. Адыгэхэм яІофыгъохэмкІэ кыныгъэ горэхэр кыкыоІыкІхэм Москва, КъБР-м иунивер-ситет кыжыгъуделхъышхы. Адыгэ на-учнэ гупчэ зэхъыгушху фэдэу алоштыгъэ, Іофыр сыдым нэсыгъа?

— Ары алоштыгъэр, ау джы ащ игугъу ашІыжыгъэрэп. Научнэ гупчэ зэхашуэ, тэри, КъБР-м, КъЩР-м яученэхэми акІуачІэ зэ-хэлэу Іоф зэдатшІэщыгъэмэ, Урысые Академием тхыгъэхъу хъумэ тІофхэр нахышІу хъунэу кысэхъу. Ащ зыго-рэ рапэсынэу угугъэ хъушх.

— Аскэр, о шІудэдэ пІэгъурэ снэхъа-тым урэлэжъэ, гъэхъагъэхэр пшІынхуэ пфэсІо. Адэ уикІалэхэм тым игъогу кы-хъахымы пшІоигъошхы?

— Лъэшэу сугуап, сикІэлэ нахыжыгъу Руслъан Адыгэ къэралыгъо университетым итарихъ факультет шеджэ, ыгу рыхъуэ ело, нахыкІэм, Назир, еджапІэр кыуухышх кыхъашт илэсым, ащ тарихъыи шІу ылъэгъоу кыло, кІо тепІын зыздигъэзэ-щытым.

— Аскэр, ишъуІафэкІкІэ сышхуфэ-гушІо, гъэхъэгъэхъохэр ишъушІэнэу, тил-лэпкъ ишъуІафэкІышхытІэ ишъуфэлэ-жъэнэу, псауныгъэ пытэ ишъуІэнэу сышхуфэлэла.

ДэгущыІагъэр БРАНТИЭ Казбек.

ДУНАИР ЗЭЗЫГЪЭЗАФЭРЭР ШІЭНЫГЪ

ЕРГЪУКЪО-ЩЭШІЭ ШАМСЭТ:
«ТИШЪЫПКЪЭУ ЛИТЕРАТУРЭМ
ІОФ ДЭТШІЭШТ»

— Шамсэт, наукэ лъагъом утешанэу зэрэхъуагъэмкІэ тизэдэгъуагъэу къедгъагъэмэ сшІоуагъагъэу.

— Студентымъом къышгъэжыагъэу бзэм, литературэм сыдахыгъэу шытыгъ, кружок гъэнфагъэхэм, научнэ-практическэ конференциехэм сахэлажъэщтыгъ. Усэ зэхэлъханым сшгъэкІэ зыщысыушэтыгъ, ащ даклоу, сшІошІ-еплъыкІэхэр къызыщысІорэ тхыгъэхэр журналэу «Зэкъошныгъэм» къыдэгъагъэу егъэжыагъагъэу. Ауми мы научнэ ІофшІэпІэхом сызылу-хъагъэр 1990-рз илъэсыр ары. Научнэ ІофшІэу егъэжыагъагъэу, научнэ ІофшІэ шхъаІэу сыщытыгъ, джымы илъэсым, бэмышІэу литературэмкІэ отделым пащэ сыфашІыгъ.

— Джыри уинаучнэ ІофшІагъэхэм ялътыгъэу сыкъуагъэу сшІоуагъагъэу кандидат, докторыцІэхэм сыдэу-щтэу уафэкІагъагъэу?

— КъэпІотэнкІэ псынклэм, наукэми ухэханыр, ащ удэлъжыагъэу, зыкъы-щыбгъэнэфэныр ІэшІэх дэдэп, ау пшІоигъомэ зэшІомыхын гухэлъ хуэрэп. 1994-рз илъэсым филологие шІэ-ныгъэхэмкІэ кандидаттыгъ, 2005-рз илъэсым филологие шІэныгъэхэмкІэ докторыцІэр къэгъэжыагъагъэу.

— Сыда научнэ темэ шхъаІэу уаІагъэр, Іоф зыдэушІагъэр?

— «Духовно-философские основы адыгейской поэзии и своеобразие ее художественной эволюции» (проблемы поэтики и стиля) зыфІорэр ары синаучнэ диссертацие къызэрэсыу-магъэр, ащкІэ апэм урысыбзэкІэ, 2003-рз илъэсым, 2007-м адыгабзэкІэ стхыгъэ тхылъхэри къыдэкІыгъэх.

— Сыд фэдэхэ узипщэ литературэм иотдел Іофыгъо шхъаІэхэу зыдэлажъэу зышІуыхыгъэр ыкІи пшІэрылъ гъэнфагъэу иІэхэр?

— Тиадыгъэ литературэ, нэмыкІ литературэмэ зыкІэ афэдэу, лъэныкъобэ, къуэтмабэу гъэпсыгъэ: поэзиер, прозэр, драматургиер, литературэ критикэр мыщ хэхэх. Ахэм зэкІэм зы научнэ лъэпсэ зэгъэзфэгъэ тэрэз афшІыгъэныр, ахэлъ гупшысэр кІэзыгъэнчэу ухумэгъэныр ары тэ тимурадыр. Мы уахътэм отделым адыгабзэкІэ Іоф зыдшІы ыгъэхъазы-рыгъэу щыт «Адыгэ литературэм ита-рихъ» иапэрэ том яттыгъах. Ар тапэкІэ урысыбзэкІэ томищ хъоу «История адыгейской литературы» ылоу къыдэкІыгъ ыкІи АР-м и Къэралыгъо шІухъафтын бэмышІэу къызыфагъэшоагъэр ары. Джы ятІонэрэ тхылъым Іоф дэтэшІэ.

ІофшІэн инэу тапэ иІымэ ащыщ титхаІохэм яхышІэгъэ монографие-хэм ягъэхъазырын. ДжырэкІэ зырыз-хэмкІэ едгъэжыагъэу, ау мы лъэныкъор нахъ гъэлъагъыгъэн фаеу сэлъытэ. КъызэрэсІуагъэу, лъэныкъо пчъагъэу зэхэт адыгэ литературэр. Тилъэпкъ шыщэу икІыжыгъэр бэ, ахэр ІэкІыб къэрал зэфэшхъафхэм ащепсэу. Ежхэм тхаІохэр яІэх. Ахэм ятвор-чествэ икІоу системэ хэлъэу гъэунэ-фыгъэп, тылпылгъэрэп. Сыд фэдэ гуп-шысакІэ яІэу тхэхэра, адыгэ психоло-

Адыгэ республикэ институтэу гума-нитар ушэтынхэм афэгъэзагъэу Т. КІэ-рашэм ыцІэкІэ щытыр зызыхагъагъэр илъэс 80 мэхъу. Ар Темыр Кавказым ит научнэ гупчэхэм анахъ инымэ ащыщ. ИлъэсипшІ пчъагъэм АРИГИ-м лъэпкъ жэрыІо творчествэм цугъоинкІэ ыкІи изгъэшІэнкІэ, бзэм изгъэфынкІэ, литера-турэм, адыгэ тарихым янаучнэ зэ-гъэзэфэнкІэ Іофышхо ешІэ. Научнэ хъа-сэм институтым иколлектив хуагъэу егъэуу шІорышІэ.

ЯмэфэкІ зыщыхагъэунэфыкІырэм ехуаІэу, АРИГИ-м литературэмкІэ иот-дел ипащэу, филологие шІэныгъэхэмкІэ докторэу, научнэ статья зэфэшхъаф-хэр, тхылъыбэр зытхыгъэу, зІэу, илъэс 19 хуэгъэу институтым Іутэу Ергъукъо-ЩэшІэ Шамсэт гуыцІагъэу тыфхыгъэу.

гиер къаубыта е зыхэс цІыф лъэпкъым игупшысэ-гурышхэр нахъ алэкІэлъы хуэгъахэ? Мы лъэныкъо иныр мылэжы-гъэу тІл. Писателышхохэр ІэкІыбым шып-сэурэ адыгэхэм яІэх, арышъ, ахэр зэгъэшІэгъэхэмкІэ экспедицие ин зэхэ-щэгъэн ыкІи клон гухэлъ зыдэсІыгъ.

— Литературэ отделым нэгъырэ тхъапша Іоф цызышІэрэр, сыд фэдэ гуытыгъэ ахэм наукэм фыраІэр?

— Сэ сиотдел нахъ ин институтым тІлэп, нэгъырэ 12 чІэс, зэкІэми канди-датыщІэр къаушыхытыгъ. Хэти иамал рихышІэу наукэм хэлажэ. АР-м цызэ-хашэрэ Іофтхъабзэхэм ямызакъоу, Къыб-лэ шъолъырым, ткъош республикэхэм, нэмыкІ чІыпІэ зэфэшхъафхэм ащыкІорэ форумхэм, конференциехэм, научнэ-прак-тическэ зэлукІэхэм тІофышІэхэр чанэу ахэлажэу, агупшысэхэр къащыралоты-кІых.

Отделым иІофшІэн нахъ шІуагъэу къы-тэу, гъэшІэгъонэу гъэпсыгъэнымкІэ шыІэ амалхэр къызфэгъэфедэгъэн фаеу сеплъы. Компьютерыр зэкІэми зэдгъэшІэнышъ, икІоу тІэ къыдгъэханышъ, ИнтернетымкІэ литературэ Іофыгъохэм зятпхын амал тІлэу ыкІи тахэлэжъэн тІлэкІынуу.

Къыхъэгъэшы сшІоигъу тиинститут, АРИГИ-р, организацие шхъаІэу зэрэщы-тыр, зэралыгъэрэр, наукэм епхыгъэ Іофыгъуабэм язэшІохынкІэ зыкъыфагъа-зэу, къеупчыжыгъэхэу, ишІошІ уасэ къы-ратэу зэрэщытыр.

Аспирантхэм Іоф адэшІэгъэнымкІэ, ахэм научнэ темэхэр ягъэхъыгъэхэмкІэ АРИГИ-ми, сз отделеу сызыфэгъэзагъэри ахэтэу, пшІэдэкІыжыгъэу тІлэр икІоу тэгъэаІау сэгутъэ. Диссертациехэр къа-гъэшпыпкъэ зыхуахэкІэ, литературэ от-делым инаучнэ ІофшІэхэр оппонентхэу (шыхъатэгъухэу) яІэх, мы лъэныкъомкІи ифэшъошэ чаныгъэу къахэфэ. Ащ иза-къоп, научнэ темэ тхыгъэ гъэнфагъэм уасэ фэзышІырэ тхыгъэ тхъагъэр от-делым чІэс ІофшІэ пэпчэ ыгъэхъазырэу бэрэ къыхэкІы, ахэм яшапхы, ядэгъуты уагъэрэу агъэпсы.

— Литературэм иотдел научнэ кадрэхэм ягъэхъазырын сыдэушІэу цызышІоуагъагъэу?

— ЫпшІэкІэ агулъу къэсшыгъэ Іоф пэпчэ научнэ амал-къулайхэр хэтрэ ІофшІы къыІэкІэхъанхэм фІорышІэх. «Зибэ пшІэрэм урылаз» пІлэнчэу аІагъэп, Іофым угу факлоу, уиакъылы уиамали фэ-гъэзагъэм, ІэпІэсагъэри чыжыжэп, Іоф ехыжыагъэри лъыкІотэщт, кІэкІышъ.

Сэ сшхъэкІэ илъэс зытІу-зыщ хуэгъэу АКЪУ-м и Диссертационнэ совет сыхэт, научнэ тхылъхэм, статьяхэм ягъэхъазы-рын-къыдэгъэхъынкІэ пшІэрылъ гъэнэ-фагъэхэр тыналэ атетэу зэшІотэхых. Тхылъым шІуагъэу, дэгъугъэу хэлъыр щыкІэгъэтхыгъэныр ары анахъ мэхъанэ зыфэтшырэр, арыба наукэм игухэлъ шхъаІэр, арыпекІэ зыщэрэри.

— Тхъагъэгъэпсэу тызэрэбгъэгъо-загъэмкІэ.

ДэгъушІагъэр МАМЫРЫКЪО Нурыет.

ЛЪЭПКЪ КІЭНЫМ ИКІЭУГЪОЯКІУ

Филологие шІэныгъэхэмкІэ кандида-тэу, фольклорымкІэ отделым ипащэу Цукъо Нэфсэт илъэс 22-рз хуэгъэ ин-ститутым зыщылажырэу. Тхылъи 8 къыдигъэкІыгъ. Ахэм ащыщэу моно-графическэ ушэтынэу 5: «Малые жан-ры адыгского фольклора», «Жизнь за-мечательного человека», «Сатира и юмор в устном народном творчестве адыгов» ыкІи нэмыкІхэр. Текст зэхэ-угъоягъэхэр дэтхэу тхылъи 3: «Слияние рек образует море» (адыгэ гушы-Іэжхэмрэ хырыхыхъэхэмрэ абхъа-зыбзэкІэ, шІэныгъэлэжыгъэ С. Л. Зух-ба игъусэу), «Къэзгъэзэжыгъэ налмэс-налкъутэхэр» (Тыркуем шыпсэурэ ады-гэхэм къахэнэжыгъэ ІорІуатэхэм ащышхэр), «Адыгэ нэшанэхэр, шІошъ-хъуныгъэхэр, шІухэр, мышІухэр, пкІыхыпІэхэр».

Цукъо Нэфсэт истатья пчъагъэу къа-лэхэу Мыекъуапэ, Краснодар, Сыхъум, Ростов, Москва, Щэрджэскъалэ ыкІи нэмыкІхэм къащыхауыгъэх.

1998-рз илъэсым экспедициеу Тыр-куем кІогагъэм ар хэтыгъ ыкІи мате-риалышхо къыгуагъэх. Хы ШІуцІэ Іушъом, Адыгеим ирайон пстэуи пІомэ хуагъэу экспедициехэр ащызэхыагъэх. Джащ фэдэу республикэ, регион, ду-нэе конференциехэм, конгрессхэм, сим-позиумхэм (Налчык, Сыхъум, Красно-дар, Щэрджэскъалэ, Лондон) фольк-лорымкІэ изгъэхъысыжыгъэр къащышІы-гъэх.

Адыгэ фольклористическэ наукэм ихэхъоныгъэхэр, зыфэдэ къэмыхыгъэ, джырэ нэс къыхамыутыгъэ ІорІуатэхэр, экспедицием къыздырихырэ байны-гъэхэр къэбар жугъуэн иамалхэмкІэ цІыфхэм альегъэлэсых.

Нэфсэт ыгъэхъазырэу къэтынхэр радиомкІи телевидениемкІи бэрэ зэхэ-тэхых. Іофэу зыфэгъэзагъэм хэшІыкІ ин зэрэфыриІэм, гуытыныгъэ зэрэхэ-лъым яшыхъагъэу ахэр гъэпсыгъэх, жэбзэ дахэу Іульымрэ къыІорэм купкІэу иІэмрэ удамыкыхын плэкІырэп.

Цукъо Нэфсэт Урысыем ижурна-листхэм я Союзи хэт. Гъэзетхэу «Адыгэ макъэм», «Советскэ Адыгеим», «Шап-сыгъэм», «Нартым», «Единством», «Гъуазэм», журналхэу «Зэкъошны-гъэм», «Литературнэ Адыгеим» итхы-гъэхэр къыхауытх.

«Свод адыгского фольклора» зыфи-Іоу том 12 хъоу къыдэкІыштыгъ изгъэ-гуауаІохэм Нэфсэт ащыщ, пшІэ-дэкІыжэ зыхырэ секретарэу ащ иІ.

Н. М. Цукъор общественнэ Іоф-шІэнхэми чанэу ахэлажэ. Ти Адыгэ Хасэ иаужырэ зэфэсишми яделегатыгъ. Лъэпкъ Іофмэ ренэу агъэгумэкІы, ныбжыкІэхэр гъогу тэрэз тешэгъэнхэм, лъэпкъ шІэжэ яІэу къэтэдджынхэм дэ-лажырэмэ зэу ащыщ.

Нэфсэт ны ыкІи нэжэ хуагъэ. Ишъ-хыгъэу Зауррэ ежырэу пшІэшъитІу зэдэпІугъ, апшІэрэ гъэсэныгъэ аратыгъ. Бэллэ филологие шІэныгъэхэмкІэ кан-дидат, унэгъо дахэ иІ. Лейлэ АпшІэрэ судым исудыа иІэпыІэгъу.

Бэрэ сегупшысэу къыхэкІы убзыль-фыгъэу унагуи, Іахылы, благыи бгъэ-разэхэзэ, шІэныгъэм игъогу къурпэн утетэу институтым иотдел урипэщэныр зэрэмыпсынІагъом.

— Нэфсэт, сыхэмыуагъомэ, узип-пэщэ отделеу институтым иотдел анахыжыгъэхэм ащыщ. ТІэкІу ащ укытегуушІагъагъэмэ дэгъугъэ.

— Адыгэ республикэ инстити-тэу гуманитар ушэтынхэм апылтыр адыгэ ІорІуатэхэмрэ шэн-хабзэхэм-рэ якъэуагъоин къышгъэжыагъэ пІоми ухэуагъоштэп. Апэрэ адыгэ фольк-лористхэм тхыдэІуатэхэр, джэ-гуаІохэр, пщынаохэр, оредусхэр, оредыІохэр, шыкІэпщынаохэр къыхагъэщыгъэх. ЖэрыІо усэхэр, шэн-хабзэхэр, Іэзэн амалхэм, Іазэхэм, лъэпкъым ышхъэу къы-рыкІуагъэм афэгъэхыгъэу къэбар-хэр ахэм къатхыжыштыгъэх. ТІэкІу зытешІэм аугъоигъэм изгъэгъэн, икыдэгъэкІын фежыагъэх. Ащ даклоу ушэтынхэр, угъоеныр зыщылажырэу-рэп. Илъэс къэс пІоми хуагъэу экспе-дициехэр зэхашх.

Адыгэм ибаиныгъэхэу, идышгъэ кІэн ыугъоигъынымкІэ Іофышхо ашІагъ Цэй Ибрахымэ, КІэрэщэ Тем-бот, Аульэ Сарэ, Хъадэгъэллэ Аскэр, Шхъэлэхэу Абу, Хъут Шамсудинэ, Лыхъэс Биназик. Нэужми фолькло-ристхэу ШхъаІлгъэкъо ГъуаІыпсэ, Унэрэкъо Рае, Къуекъо Асфар мы-пшгъыжыгъэу адыгэ кІэныр къаугъо-жыным телэжыжыагъэх, непи ащ Іоф дашІэ. Отделым ныбжыкІэ хуагъэ-хэу Нэхэе Саидэ, Бжъэмыхъо Санет, Хъабэхъу Марьянэ, ТхъаІл Сусаннэ щэлажэу, нахыжыгъэм акІырыплты-хэзэ ІорІуатэхэм яугъоин ыкІи яушэ-тын ишъэфхэр алэ къырагъахъэ. Илъэс пчъагъэу хуэгъэу шІогъэшхо къытэу отделым щэлажэу абхъаз шІэныгъэ-лэжыгъэу С. Л. Зухбэ.

— Нэфсэт, илъэс 20-м ехуэгъэу уз-дэлэжырэ фольклорым сыд анахъэу узфэзыщэу хэлъыр?

— Адыгэ лъэпкъым гъогуонэ хы-лъэу къыкІугъ. ЛъэшІэгъу пчъагъэу, илъэс мин пчъагъэу къызепчыгъ. Къыныгъоу къекІурэмэ апшІуекІоным, атеІо-ным, хэкІыпІэ къафигъотыным адыгэр щыгуагъыштыгъ, ащ фэбанэщтыгъ. Бэмэ зариушэтэу, зэгъэпшэнхэр, зэ-фэхысыжыгъэр ышІэу псэуштыгъэ. А уплъэкІунэу, ушэтынэу ышІыхэрэр къыкІэлъыкІошт лІэужмэ жабзэкІэ къафигъанэщтыгъэ. Фольклорым лъэпкъ акылыр шызэгъэуІугъ. Шуныгъэ-гъэсэныгъэмкІэ гуыи-нэзи зимыІэ амалышІоу ар шыт.

— ШІэныгъэлэжыгъэу, къэбарІотэ-тхыдэІуатэу адыгэм идышгъэ кІэн къэ-зыгуагъагъэхэм, къытфэзыгъэнагъэ-хэм ягугъуу шъошІыжыа?

— Цэч хэмылгъэу а лъэныкъомкІэ отделым Іофтхъэбзэ гъэнфагъэхэр зэшІуехых. ГуышІэм пае, адыгэ тхы-дэІотэ шІагъохэу, шІэныгъэлэжы-шхохэу щымыІэжыгъэм апае «Іэнэ ху-раехэр», конференциехэр зэхэтэщх, лекциехэм тыкыаджэ. Ягугъу шІурэ дахэрэкІэ тэшІыжы. Джащ фэдэу тхыдэІотэ цІэрыІоу ЦэшІэ Бай, шІэныгъэлэжыгъэу Хъут Шамсудинэ афэгъэхыгъэу конференцие, Бэрэтэрэ Исхъакъ фэгъэхыгъэу «Іэнэ хурае» мы аужырэ илъэсхэм зэхэтшагъэх, тапкІи ар лъыдгъэкІотэщт. Ахэм афэгъэхы-гъэу тхылъхэри ттхынхэу мурад тІл. Бэрэтэрэ Исхъакъ фэгъэхыгъэу тхылъ згъэхъазырыгъэу, бэрэ пэмылгъэу къы-дэкІынэу сэгутъэ.

— Экспедициехэр нахыбэрэ зэ-хэшъуцэнхэу фаеу плыгъэрэба?

— Уахътэм исэхэ чІимыгъэсэпэ-хэзэ къэбарыжыгъэр, гуышІэжыгъэр, хы-рыхыхыгъэр нэжэ-Іужыгъэм амал зэ-риІэкІэ нахыбэу къыгъэІотэжыгъэн-хэм тыдэмыгуагъоным лъэпкъымкІэ мэхъанэшхо иІ, ау ащ мылгъу гъэнэ-фагыи ищыкІагъэу щыт.

ТХЪАРКЪОХЪО Сафьет.
Сурэтыр 1998-рз илъэсым фольк-лор экспедицие Тыркуем зэкІохэм къа-щытхыгъэу.

80

ДУНАИР ЗЭЗЫГЪЭЗАФЭРЭР ШІЭНЫГЪ

ІофшІакІэм фэІаз

Философиемрэ социологиемрэкІэ институтым иотдел 1993-рэ илъэсым зэхащэгъ. Ащ изэхэщакІу ыкІи непэ ипаш философскэ шІэныгъэхэмкІэ докторэу, профессорэу Хьанэхъу РусІан.

Ілъэс 19-кІэ узкІэІэбэжымэ Адыгэ къралыгъо кІэлэгъэджэ институтым кыкІыжы, непэ зыщылэжэрэ институтым экономикэмкІэ ыкІи прогнозшІынымкІэ иотдел РусІанэ къралыгъагъ. Бэ темышІэу отделыкІэу зэхащэгъэм пашэ фашІыгъ.

Охътэ кІэкІым кыкІоІл философием иофгыбохэмкІэ мэхъанэшхо зилэ материалхэр отделым ыугъоинхэ ыкІи зэхэфын ІофшІэнхэр аришІыІэнхэ ылгъэкІыгъ. Ащ дакІоу Хьанэхъу адыгагъэм, адыгэ хабзэм, культурэм, лъэпкыым яхьылгъэ философскэ ыкІи социологиескэ Іофгыбохэм язэхэфын пылгыгъ. Мы лъэныкъомкІэ шІэныгъэлэжым социологическэ ушэтынхэр, научнэ экспедицихэр зэхичагъэх. Ахэм якІэуххэр Хьанэхъу РусІан ишІуагъэкІэ наукэм шызэлъашІагъэх, ахэр научнэ журналхэм кыхаутыгъэх, научнэ форумхэм доклад фэдэу ащылгъэх.

Ушэтын Іофгышхоу Хьанэхъум зэхичагъэм кІэух фэхугъ 1997-рэ илъэсым кыдэкІыгъэ монографиеу «Традиционная культура Северного Кавказа: вызов времени (социально-философский анализ)» зыфиІорэр. Нэужым а ІофшІагъэр РусІан идокторскэ диссертациеу лъапсэ фэхугъ. Ар 1998-рэ илъэсым Москва кышчыгъэшпыпкэжыгъ.

Специалистхэм зэралытагъэмкІэ, монографием кавказоведение кы-

гъэбаигъ, хэхъоныгъэшхо ригъэшІыгъ. Ащ кыкІэ-лыкІуагъ коллективнэ монографическэ ушэтынэу адыгэм иобщественнэ-философскэ гупшысэ ехьыллагъэр ыкІи нэмыкІ ушэтын гъэшІэгъонхэр.

Хьанэхъу зипэшэ отделым инэп, еж нэмыкІэу нэбгыритІу нІэп ащ шылажэрэр. Ау отделым непэрэ мафэм диштэу, технологиякІэхэр ыгъэфедзэ Іоф ешІэ. Социологиескэ Іофгыбохэм язэхэфын пылгыгъ. Мы лъэныкъомкІэ шІэныгъэлэжым социологическэ ушэтынхэр, научнэ экспедицихэр зэхичагъэх. Ахэм якІэуххэр Хьанэхъу РусІан ишІуагъэкІэ наукэм шызэлъашІагъэх, ахэр научнэ журналхэм кыхаутыгъэх, научнэ форумхэм доклад фэдэу ащылгъэх.

Отделым иІофгышІэу Татьяна Пятаковам къралыгъо кыулыкъум и Академиеу Урысые Федерациеу и Президент джы шыІэм социологиескэ иапшэрэ курсхэр кыуыгъэх. Ащ иІофшІагъэхэр анахъэу зэхьыллагъэхэр Урысые Федерациеу и субьектхэу цыфыбэ зыщыпсэхэрэм бзэхэр зэрэщагъэфедэхэрэр ары. А Іофгыбохэм фэгъэхьыгъэ ІофшІагъэу иІэхэр урысые ыкІи чыпІэ научнэ журналхэм кыхаутыгъэх. Республикэм шчызэхашэрэ социологическэ ушэтынхэм Пятаковар ишпыпкыу ахэлажэ, ахэм пэшэныгъэ адызэрихъуи кыхэкІы.

Делэкъо Людмилэ 1993-рэ илъэсым кышчыгъэжыа-

гъэу мы отделым шэлажэ. Ащ анахъэу Іоф зыдишІэрэр лъэпкэ зэфэшхьафхэм ялыкІохэр кызырэрэрэхэрэр, ахэм унагъо зэрэзэдашІэрэр ары. Ащ дакІоу Людмилэ шІогъэшІэгъонэу лъэпкыхэм шэлажэ зэфыріІэу псэунхэм, унагъом ипсихологиескэ япхыгъэ Іофгыбохэм аделажэ. ИІофшІагъэхэр Урысые ичІыпІэ зэфэшхьафхэм кышчыаутыгъэх.

Отделым непэрэ мафэм диштэу иІофшІэн зэрэзэхьыгъэрэм, къралыгъо заказхэу ыгъэцакІэхэрэм яшІуагъэкІэ институтым и бюджет емынэцІэу ищыкІэгъэ псэуалэхэр еж зыригъэгъотынхэ елэкІы. Общественнэ-политическэ мэхъанэшхо зилэ хьугъэшІагъэхэм апекІэ цыфхэм яшІошІхэр зэгъэшІэгъэным, ахэм уащыгъозным бэ елгытыгъэр. Ащ фэдэ прогнозхэу Хьанэхъу РусІан зипэшэ отделым ышІыхэрэм пчъагъэрэ зыкыагъэшпыпкэжыу кыхэкІыгъ.

СИХЪУ Гоцнагъу.

Лъэпкэ лъапсэр
пшІэн ыкІи уухъумэн
фае

Мы пшъэрылэ иныр зэшІуихэу ыкІи кыгъэгъунэу кырэкІо АРИГИ-м этнологиескэ культурэмрэкІэ иотдел. Ар зызэхашагъэу Іоф зышІэрэр бэдэдэ мыхьугъэми, лъэпкыым кырыкІогъэ-кырышІагъэм, ишпэхъахэзэхэм, икультурэ альапсэ чыжъэу лІэшІэгъухэм ахэхъэ. Ащ елгытыгъэу мы наукэ гъэнэфагъэм имэхъанэ ины, лъагъ.

Ілъэс хьугъэу институтым этнологиескэ культурэмрэкІэ иотдел ипаш тарихь шІэныгъэхэмкІэ кандидатэу Гъубжэкъо Марат. Марат АКЪУ-м итарихь факультет щеджагъ, ащ ыуж Москва этнологиескэ аспирантурэр 1995 — 1997-рэ илъэсхэм кышчыгъэх. Адыгеим кызыгъэзэхьым АРИГИ-м илъэс зытІум ыкІи университетым Іоф ащишІагъ. 2001-рэ илъэсым Гъубжэкъом Налчык кандидатыцІэр темэу «Западные адыги в период кавказской войны: этнокультурные аспекты» зыфиІорэмкІэ кышчыгъэшпыпкыагъ.

1830-рэ илъэсхэм къашегъэжыагъэу адыгэ просветительхэу Хьан-Джэрые, Нэгумэм, КІэшым яапэрэ этнографическэ ІофшІагъэхэр урысыбзэкІэ кыдэкІыштыгъэх. Анахь мэхъанэ зилэр авторхэм ядунэиІыгъукІэу культурэмкІэ къатхырэр ыкІи мы культурэм ежхэри хиубытэхэу зэрэщытыр ары.

Адыгэхэм яэтнографии лъыплъэнхэ ыкІи зэрагъэшІэнхэ амал загъотыгъэр Октябрэ революциеу ыуж, Адыгэ автоном хэкур (1922-рэ ил.) зызэхашэгъэ уж, хэкум изэгъэшІэнкІэ Обществэ (1925-рэ илъэс) зэхашэгъагъ. Ащ чанэу хэлажэщытыгъэх С. Сихъур, И. Наурзэр, Д. Іэшхъэмафэр, И. Ціир.

1929-рэ илъэсым АНИИ-р шыІэ зэхъум, я 30-рэ илъэсхэм кышчыублагъэу адыгэ этнографием иугъоин-зэгъэуІун фежыгъагъэх. Анахъэу лъэпкэ этнографием анаІэ зытырагъагъэр, аныу зыфагъэзэпагъэр зоуж илъэсипшІыр ары. Урыс шІэныгъэлэжхэмрэ апэрэ адыгэ еджэгъэ-гъэсагъэхэмрэ зэгъусэхэу научнэ статьяхэр, тхылхэр зэдатхы, кыдагъэкІы. Лъэпкэ этнографием кызытегъэнэгъэнымкІэ, ухъумэгъэнымкІэ Адыгэ хэку краеведческэ музейеу илъэсыбэм Азэмэтэ Мин-Къутас зипэшэагъэм ІофшІо ышІагъэу шыт.

1954-рэ илъэсым АНИИ-м адыгэ шІэныгъэлэжэ ныбжыкІэхэр аштэх, ахэр арых этнологиескэ апэрэ лъэгъохэщ хьугъэхэри. Мэрэтыкыо Мыхъутарэ диссертациеу «Семейные отношения у абазехов» зыфиІорэр Грузием шІэныгъэхэмкІэ и Академие Г. С. Читая инаучнэ Іэшхъэтэу кышчыушыхытыгъ. Къоджэшъэо Эммэ «Семейные отношения шапсугов в прошлом и настоящем» зыфиІорэ темэр Москва М. О. Косвен инаучнэ пашэу кышчыгъэшпыпкыагъ. Мы ІофшІэгъытІуми угъоигъэ материал баир лъапсэ афэхугъ.

1957 — 1990-рэ илъэсхэм адыгэ этнологиескэ уасэ зилэ научнэ ІофшІэгъагъэ Адыгеим иушэтакІохэм кыдагъэкІыгъ. «Ученые записки» зыфиІоу том 17 хъоу кыдэкІыштыгъэм адыгэ этнографиемкІэ бэрэ тхыгъэхэр кыдахъэщытыгъэх, я 8-рэ томыр зэрэщытэу лъэпкэ этнографием фэгъэхьыгъагъ. Кыхыгъэщыгъэн фаер игъорыгъоу адыгэ этнографием зыкызыриштагъэр, лъэпсэ инэу иІэр кызырэнэфагъэр ары.

Азэмэтэ Мин-Къутас адыгэ шыгыын-шъуашэмкІэ иІофшІагъэхэм, Іэшхъэмфэ Любэ инаучнэ тхыгъэхэу бзылгыгъэ паІохэм афэгъэхьыгъэхэм лъэпкэ нэшанхэр научнэ лъапсэм тетэу кылотыкыгъэнхэмкІэ, зэгъэшІэгъэнхэмкІэ яшІуагъэ лъэшэу къралыагъ.

АНИИ-м апэрэ единицакІэу мы наукэмкІэ кыратыгъагъэм, отделым иапэрэ пашэу хьугъэр адыгэ этнологиескэ иклассикэу Мэрэтыкыо Мыхъутар ары, опсэуфэ зышхьамысыжъэу Іоф шІагъэ. 1994-м кышчыгъэжыагъэу отделым иІэшхъэтетыгъэр тарихь шІэныгъэхэмкІэ кандидатэу Зэфэс Айдемыркъан. 1997-рэ илъэсым кышчыгъэжыагъэу 2008-рэ илъэсым нэс отделым ипэшэагъ тарихь шІэныгъэхэмкІэ кандидатэу Джэндэрэ Марыет (игъонэмыс хьугъэ). Мыхэр зэкІэ лъэпкэ наукэм зилахьышІу хэзылхьыгъэ цыфых.

Джыр лъэхъан этнологиескэ отделым ипашэр Гъубжэкъо Марат.

АРИГИ-м мэфэкІ иныр зышчыгъэунэфыкІырэм этнологиескэ культурэмрэкІэ отделым гуетыныгъэ хэлъэу Іоф ешІэ. Отделым шІэныгъэлэжэ нэбгырих шэлажэ. Ахэр: Хьоткыо Самир, Хьоткыо Беллэ, Тхыагъэпсэу Галинэ, Паштэ Мэдинэ, Хьабэхъу-Къуекъо Марыет, Андрэжэкъо Марыет.

Мы уахътэм этнологиескэ иотдел научнэ проекти 3-мэ Іоф адешІэ:

адыгэ просветительхэу Хьан-Джэрые кызыхьыгъэр илъэс 200 зэрэхьыгъэм тегъэпсыхьагъэу изэхъубытэгъэ ІофшІагъэхэр зыдэт тхылхэр агъэхъазырыгъ.

«Антология адыгской этнографии» зыфиІоу я 19 — 20-рэ лІэшІэгъухэм хэгъэгум зылашІэрэ ишІэныгъэлэжхэм ятхыгъэ анахь дэгъухэр кыздэхъанэу шытым дэлажэх.

«Энциклопедия истории и культуры адыгов» зыфиІорэ научнэ ІофшІэгъэ зэфэхьысыжыым изэхэгъэуцон-кыдэгъэкІын Іоф дашІэшт, 2012-рэ илъэсым ар кыдэкІышт. Ащ ижыкІэ кышчыгъэу, непэрэ мафэмкІэ кІэкІыжъэу адыгэ наукэм ылъапсэ кырылотыкІышт.

Іофгыбо ин шхьаІэхэм аготэу, отделым Іоф шызышІэрэ нэбгырэ пэпчэ хэгъэнагъэу еж зыфэгъэзэгъэ научнэ темэм Іоф дешІэ: тхыгъэ зэфэшхьафхэр, тхылхэр, альбомхэр кыдэкІынхэм афагъэхъазырых, этнологиескэ лъэпкэ искусствэмрэ зэралыкІэу шІэныгъэлэжхэм хамхэ афашІы.

МАМЫРКЪО Нурьет.

ДУНАИР ЗЭЗЫГЪЭЗАФЭРЭР ШІЭНЫГЪ

80

ГЪЭШІТІУРИ АЩКІЭ МЭКІЭІУАГЪЭ

Шыбыхъо Мухъэмэд гуманитар ушэтынхэм я Адыгэ республикэ институт илъэс 15 шылэжъагъ. А охътэ мыкыхъэм шІэныгъэлэжъ Іушэу, Іофым тегъэпсыхъагъэу зэрэщытыр кыушы-хъатыгъ, институтым ипашэхэм, иІофышІэхэм шхъэкІафэ кыфашыщтыгъ. Ащ ыпэкІэ наукэм щымылэжъагъэу зэрэщытыгъэр кыдэп-лытэмэ, Мухъэмэд Іофышхо зэшІуихыгъ. Дзэ къулыкъум илъэс 34-рз зыхэт нэуж исэнэхъат зэблихуи, шІэныгъэлэжъ гъогум теу-цагъ, ащи гъэхъагъэхэр щышІыгъэх, ІэнэтІакІэм зыІууцогъэ нэуж илъэсищ нахъ темышІагъэу кандидат ІофшІагъэр ыгъэхъазыри пхыргэкІыгъ.

Ащи кышчыуцугъэп, илъэс зытфыхыкІэ доктор диссертациер ыгъэхъазырыгъ, ари гъэхъагъэ хэлъэу кыушы-хъатыжыгъ. УмыгъэшІэгъонэу шытыгъэп ащ иІофшІагъэ, загъорэ икабинет сыхъэщтыгъэ, кыІохэрэм сядэлуныр сикІэсагъ. Кы-пэблагъэхэр КимэкІэ еджэ-щтыгъэх. Летчикэу илъэс 24-кІэ дзэ къулыкъум хэ-тыгъэм, пстэумкІи игъашІэ щышэу илъэс 34-рз хьалэлэу авиацием фэзыгъэлэжъагъэм ищытху дзэм щалоштыгъ, летчик ныбжыкІэхэм гъэ-сэкІо-ушыгъагъэу ялагъ, гъэ-хъагъэу иІэхэм апае орденэу «Родинам и УІэшыгъэ КІуа-чІэхэм къулыкъур зэраши-хыгъэм пает» зыфилорэмрз Жъогъо Пльыжым иорден-рэ кыфагъэшъошагъэх, ахэм анэмыкІэу медаль 12 кыратыгъагъ. Кыфэразэ-хэу полковникыцІэр иІэу дзэм кыыхъагъыгъагъ.

1996-рз илъэсым Мухъэмэд зэдэгущыІэгъоу дыси-Іагъэм сыщепчІыгъагъ: «Мощ фэдиз щытху пфа-Іуагъэу, тын лъапІэхэр уиІэхэу дзэм укызыхъкІы-жым сыдэуштыгъ гу шІи, наукэм «ихъасэ» ушылэжъ-нэу утегушхуагъа, «сы-пшыгъ, икъун сшІагъэр, джы зызгъэпсэфын» умы-

Іоу? Сыд ащкІэ лъап-сэ хъугъэр?

Джэуапэу кыситы-жыгъагъэр непэ нэси ІупкІэу къэсэшІэжы.

— УныбжыкІэ зы-хъукІэ зэкІэ зэбгъэп-шэнэу, зэпльытынэу, пшІагъэр, уналэ нахъ зытебгъэтын фаехэр куоу кыбдзэнэу хъу-рэп, сэри летчик сы-хунэу лъэшэу сыфэ-ягъ, ащкІэ сигухэлъи кыздэхъугъагъ, — кысылыгъагъ мо лы губзыгъэм. — Еджэ-ныр къэсыухи, отпуск кызысатым сичы-лэжъ гупсэ сыкъэкІо-гъагъ. Гъогу сытехъа-жыгъэу, сикъулыкъу-шІапІэ мэшІоукІэ се-

кІужыгъэ, Сталинабад щыт тарихълэжъэу Миша Мануча-рян нэІуасэ сыщыфэхъугъ. Адыгъэхэм афэгъэхъыгъэу ащ къэбар гъэшІэгъоныбэ кыс-филотагъ. Ежъ илъэпкэ кы-рыкІуагъэр дэгъу дэдэу ащ зэришІэрэм пает уехъопсэнэу щытыгъ. Ащ дэжыкы сыгу зы гумэкІ-шхъагъо горэ кышчы-уштыгъагъ. Силъэпкэ итарихъ сэш нахъ ермэлым нахъ дэгъоу зэришІэрэм а зэхашІэр кыси-тыгъагъ. Лым ипхуантэ кы-дихи, тхылы Іужу горэ кыс-фицэигъ. «Сборник докумен-тальных материалов по XIX веку» ыІоу тхылы кышхъом

сесэнымкІэ кІэлэгъаджэхэу, тарихъ наукэхэмкІэ докторхэу В.П. Крикуновым, Къасумэ Алыі яшІогъэшхо кысэкІыгъ, кандидат диссертацие стхы-ным сытырагъэгъушхуагъ.

ЗылІ ыгъэхъэн фэдиз дзэ къулыкъум шигъэхъагъэу, пол-ковник хъугъэм икІэрыкІэу щыІэныгъэм иятІонэрэ пы-чыгъоу наукэм дэлэжъным диубли, ащи илъэгапІэ нэсыгъ, тарихъ шІэныгъэхэмкІэ доктор хъугъэ.

Уинаучнэ ІофшІагъэу «Те-мыр Кавказым щысэурэ лъэп-кхэм Хэгъэгъу ззошхом илъэ-хъан ІофшІэным чаныгъэу кы-щызхагъэфагъэр. Опытыр, проблемэхэр» зыфилорэм сыда о кІэу кышчыптыгъэр? — зесІом, иджэуап хъазырыгъ: «Наукэм ыІэныкыкІэ ащ кІэу хэлъыр Темыр Кавказым итыл иІэжыагъэхэм ІофшІэным щыряІэ гуетныгъэм хэгъэхъо-гъэнымкІэ къэралыгъо ыкІи общественнэ организациехэм зэхэцэн ІофшІэну зрахагъэр, лъэныкы пстэури кызылэиу-бытэу, комплекснэу зэхэфы-гъэным апэрэу сызэрэфэ-жыагъэр, зэфэхысыжыхэр зэрэсшІыгъэр ары». ЗылашІэрэ зэхъокІыныгъэхэр хэгъэгъум зыщыфэхъыгъэхэ зманым ыуж диссертацием игъэхъазырын тефагъ, ащ кыыхъэкІэуи темэм икызылэхуи чыпІэшхо шеу-быты уахътэм кыгъэгъуцурэ пшъэрылхэм атэтэу истори-

ежъ Мухъэмэд кысфыкІи-ІотыкІыжыгъагъ: «Используя диалектическое и системное изучение явлений на основе принципа историзма, Шебзухо-ву удалось создать оригиналь-ный и насыщенный богатым материалом труд... О его на-учной зрелости и корректнос-ти в диссертации свидетель-ствует текст, составивший 1 главу. Попытка дать новую пе-риодизацию историографии истории Великой Отечествен-ной войны с позиции 90-х го-дов вполне оправданна».

Кимэ ежъ еплъыкІэ хэхыгъэ тарихым фыриІагъ. «Тари-хыр наукэ шхъафэу шыт, — ащ кысылыгъагъ, — ау сыд-ми зэхэгъэуцогъэ схемэхэу хъугъэ-шІагъэ горэхэм яджэр-пэджэжъ къодыеу слытэрэп. Ар псэ зыпыт Іофыгъо зэпыгъэ-щэгъэхэу, хъугъэ-шІэгъэ зэкІэ-лыкІохэм ятхылыгъэ, ягъунджэу сеплты...»

М. Шыбыхъом лъэшэу ыгу кыеощтыгъэ ятІонэрэ дунэе заор заухым ыуж фашистхэм язэхэгъэтэкхъонкІэ зишІогъэшхо кыэкІогъэ Дзэ Пльыжымрз советскэ народымрз ягъэхъа-гъэхэр зэпырагъэзэным Къо-хъапІэм итарихълэжъхэр зэры-пыхъэгъагъэхэр. «Фашизмэм изэхэкъутэн СССР-м иІахы-шхоу хэлъыр щыбгъэзыеныр, ар бгъэцІыкІуным упылтыныр кыекІухэрэп, шъыпкыагъэм, зэфагъэм апэчыжъ», — ыІо-

пачыхъагъэр ары, — кы-хыгъэщыщтыгъ Шыбыз-хъом. — Сэри сиуз а зэо емынэу адыгъэхэр ипхыхъэ-итэкъу зэхъулІагъэхэр, гухэкІ нахъ мышІэми, джы кызынэсыгъэми ащ фэ-шъошэ историческэ уасэ фашыгъэп. Уахътэ тешІэ-мэ а заор тильэпкэ кыри-гъэжъэгъагъэу атхынкІи пшІэхэнэп. Лъэпкэ зэшІуны-гъэр, зэдэлэжыныгъэр, зэ-гъунэгъушІу зэфыщыткІэ-хэр егъашІэми тэ тибы-ракъэу шыт, ащ нэмыкІхэри егъэсэгъэнхэм пылбынхэ фае пашэхэри. Урыс-кавказ заор зытетыгъэм пэблагъэу кыагъэлэагъоштыгъэмэ, мы аужырэ уахътэм наукэм пэшІуекІорэ нэшанэхэр зы-хэлъ тхыгъэхэр дунаим кытехъэщтыгъэхэп, гушІэп пает, М.М. Блие-вымрз В.В. Дигоевымрз атхыгъэу «Кавказ заор» зыфилорэп.

Тарихълэжъ Іазэр, Іоф-шІагъошхор адыгэ Іофыб зыгъэгумэкІыштыгъэр, зы-пылтыгъэр. 1918-рз илъэ-сым Кошхъаблэ хъулы-фыгъэу дэсыгъэр зэкІ пІо-ми хъунэу Дзэ Пльыжым изеолІхэм зэтыраукІэгъагъ, ахэм ахэфэгъагъ лъэпкыым имузыкант, ипщынэо Ізэ дэдагъэу Хъагъэудж Мы-хъамэти. А Іофыгъоми фэгъэхъыгъэ статья купкІэ-шІухэр гъэзетхэм къащы-хиутыгъагъ. «Урыс-кавказ заом хэкІодэгъэ адыгъэхэм гукъэкІыжъ мыжъосын Мыекъуапэ щафагъэуцунэу зыпылтыгъэр макІэ шІагъэп, ау зы гъэхъагъи шыІэп», — ыгу кыеуо кыІоштыгъэ.

Гукъабзэ, адыгапсэ зи-Іэгъэ Шыбыхъо Мухъэмэд гъэшІІы — дзэ къулы-къум пэІуигъэхъагъэмрз на-укэм ритыгъэмрз — кыгъэ-шІагъэу пІон пльэкІыщт, ау гъэшІІыри Іофышхохэм-кІэ ушгъэгъагъэх, ау а гъэ-шІІыри ащкІэ мэкІагъэ, гухэлъ-мурад шІагъошхэу иІагъэхэр зэкІэ кызыди-гъэхъунэу игъо ифагъэп.

Арэу щытми, макІэп Іоф дэгъоу мы дунаим щы-шІагъэр, иныбджэгъугъэхэ-ми, иІахылыхэми дахэкІэ игугъу ашы. Угугъэ хъушт Мухъэмэд илъэуж дахэ ибынхэм лъагъэкІотэнэу, ащ икІалэу Заур юрист, Адыгеим и Арбитраж суд шхъаІэ итхъаматэ игуадз, цІыфышІоу игугъу ашы, ипшъашыгъэу Лейлэ къэра-лыгъо банкым иІофышІ, ащи хъупхъэу ипшъэрылхэ-р егъэцакІэх. ШІу дэдэ алыгъуштыгъэ тым идунай зихъожыгъэр илъэсий хъугъэми, ащ игугъу амы-шІэу зы мафи кыыхъэкІырп пІоми ухуэкъонэп.

БРАТИЯ Казбек.

тетхэгъагъ. Манучарян ащ кытыритхагъ: «Едж, зэгъашІэ уилъэпкыи, уигъунэгъухэми ятарихъ». Ащ кышщегъэжъа-гъэу тарихъ шІэныгъэхэм сыгукІэ сапыщагъэ хъугъэ. Тилъэпкэ ехыліІэгъэ тхылы-хэр сыугъоихэу езгъэжъагъ, 1962-рз илъэсым Налчык дэт университетым итарихъ фа-культет сыхІэхъагъ. Седжэфэ силъэпкэ игъогъуани, итхъа-мкІагъошхэми дэгъоу афэнэІуасэ сыхъугъ. ЗылашІэрэ тари-хытххэу Ключевскэм, Карам-зин, Соловьевым, нэмыкІхэм яІофшІагъэхэр куоу зэхэсфэу

ческэ ушэтынхэм джы уасэу афашІырэм, игъоу афалъэгъу-рэм. Ащ нэмыкІэу диссертаци-ем архив документ бэдэдэ зэ-рэщыгъэфедэгъэм а темэмкІэ фактыкІэхэр, сведениякІэхэр хэгъушхъафыкІыгъэнхэмкІэ апэрэу наукэм а документхэр кызыррэзыфигъэфедэхэрэр шІуагъэкІэ кыфалъэгъугъ.

М. Шыбыхъом идиссертацие зылашІэрэ академикэу Куманевым осэшхо кызыр-эфишІыгъэр лъэшэу шІолъэ-пІагъ. Еджэгъэшхом урысы-бзэкІэ кызырІуагъэм тетэу

щтыгъэ ащ. А Іофыгъо дзім ыуж итыгъэхэу тарихълэжъхэу Суворов-Рузен, Волкогоновыр, Самсоновыр, нэмыкІхэр ыумы-сыщтыгъэ.

Адыгэ лъэпкыым я XIX-рз лъэшІэгъум Урысые пачыхъэм лыгъэгъэ заор кыришІы-Іагъэм кытегушІы хъумэ ыдахэщтыгъэп Кавказ заокІэ ащ уеджэныр. «Шыпкыэм нахъ пэблагъэр цІэу «Урыс-ка-каз заор» ары, сыда пІомэ ззошхом лъэныкыуитІоу хэлэ-жыагъэр ащ кыкІегъэтхы, заор кызыгъэжъагъэри урыс

НАХЫЫБЭУ КЪЕКІУАЛІЭХЭ ХЪУГЪЭ

ТиньбжыкІэхэм Урысыем и УІышыгъэ КІуачІэхэм къулыкъур ащахынымкІэ бжыхъэ дзэ дэшыгъом илофшІэн лъегъэкІуатэ. Мыбжыхъэ Адыгеим шыщ нэбгырэ 850-рэ дашынуу шыт.

Адыгэ Республикэм идзэ комиссар иІэнатІэ зыгъэцэкІэрэ Александр Авериным къызэриІуагъэмкІэ, дзэ дэшыгъор военкоматым илофшІэн анахъ шъхьалэхэм ашыщ. Дзэм къулыкъур зэрэщакъыщт пІалгъэр илъэс зэрашІыгъэм кыяхэкІэу ащ кІо зышІоигъохэм япчъагъэ зэхашІэу кыяхэкІуагъ. Муниципальнэ образованиехэм ядзэ комиссариатхэм якомиссиехэм зэкІэмкІи нэбгырэ 2975-рэ къарашэлэнэу шыт, ахэм ашыщэу нэбгырэ 673-м къулыкъур зэрахыщтымкІэ унашъо афашІыгъах.

Джырэ уахътэ ныбжыкІэ 68-мэ Ставрополь, Новочеркасскэ ыкІи Владикавказ ичІылгъадзэхэм, Новороссийскэ и Хы-дзэ флот, Волгоград хэкум стратегическэ мэхъанэ зилэ иракетэ дзэхэм ыкІи Ростов хэкум и МВД идзэхэм къулыкъур ащахынуу агъэкІуагъэх.

— ЗыныбжыкІэ къулыкъур зыхынуу къызыте-фэхэрэм яфизическэ ухъазырыныгъэрэ япсауныгъэ изытетрэ лъэшэу анаІэ тырагъэты дзэ дэшыгъо коммиссем хэтхэм, — еІо А. Авериным. — Арэу шытми, мы лъэныкыомкІэ ныбжыкІэхэм язытет угігъэрэзэ-нэу шытгэп. Непэрэ уахътэм ехьулэу псауныгъэу ялэм

ымыгъэразэхэу икІэрыкІэу медицинэ уплэкІунхэр арагъэшІынухэу нэбгыри 193-рэ кыяхагъэщыгъ. РеспубликэмкІэ ахэм япчъагъэ бэдэд.

А. Авериным къызэриІуагъэмкІэ, тикъэралыгъо иевропэ лъэныкыо кыхиубыгъэрэ субъектхэм ыкІи Те-мыр Кавказым ичІыпІэхэр ары тиньбжыкІэхэм къу-лыкъур зыщахыщтыр. Илгъэс пчъагъэхэм къакІоцІ мыгъэ апэрэу воздушнэ-десантнэ дзэм пае купхэр аутыох. МыщкІэ ветеран-десантникхэм патриотическэ ІофшІэнышхо республикэм шырагъэкІокІы. Къэлогъэн фае ыпкІэ воздушнэ-десантнэ дзэм ыкІи спецназым хэтгыгъэхэм шытхэу пылэу къулыкъур зэрахыгъэр.

Дзэ къулыкъум имэхъанэ къэлэтыгъэнымкІэ зэхашэрэ Іофтхъабзэхэм ашыщэу чъэпыогъум и 30-м дзэм кІощтхэм я Мафэ хагъэунэфыкІыщт. Іофтхъабзэр Мыекъопэ гарнизоным ия 7-рэ дзэ часть шызэхашт. Мыекъуапэ ыкІи Мыекъопэ районым яеджапІэхэм яапшгъэрэ классхэм апае Іэпшгъэ бэнэным, ушум, каратэм апыл купхэм яІэпэлэсэныгъэ къагъэлъэгъошт, Адыгеим идесантникхэм я Союз хэтхэм къэгъэлъэгъон гъэшІэгъонхэр къахыщтых. Ащ нэмыкІэу кІэ-лэджакІохэр дзэм цагъэфедэрэ техникэм, Іашэхэм нэІуасэ афашыщтых, казармэм ишханІэ рагъэблэгъэщтых ыкІи дзэкІолІэхэм якашэ зыфэдэр арагъэуплэкІушт.

(Тикорр.).

КЪЭБАРЫКІЭХЭР

Псауныгъ

КЛИНИКЭМ ИХИРУРГХЭМ АУПЛЪЭКІУШТЫХ

ИлъэсипшІ хъугъэ шІушІэ Іофтхъабзэу «Сабым ыгу нэс» («Прикоснись к сердцу ребенка») аІуи зэджагъэхэр Урысыем зыщырагъэкІокІырэр. Ащ изэхэщакІор «Лъэпкъым ипсауныгъэ и Лиг» зыфилорэр ары. Іофтхъабзэм хэлажэ Урысыем и КІэлэцІыкІу фонд и Адыгэ республикэ къутами. Ащ ипащэу Т. А. Гоголевам тызэрэщигъэгъозагъэмкІэ, мы Іофтхъабзэм изэхэщакІохэм ІофшІэнышхо зэшІуахы. Ащ къызэрэдилыгъэу Урысыем ичІыпІэ зэфэшхьафхэм ащыпсэурэ кІэлэцІыкІухэу зыгу узыхэу, ахьщэшхо зыпІлұхъанэу шыт медицинэ ІэпыІэгъу зищыкІагъэу учетым хэтхэм япсауныгъэ изытет чэзыу-чэзыоу ауплэкІу гу-лбынтфэ хирургиемкІэ научнэ Гупчэу А. Н. Бакулевым ыцІэ зыхьырэм икардиологхэм.

Гупчэм ипащэу Л. А. Бокерия ыгъэнэфгъэ купэу регион пчъагъэмэ ащылагъэр чъэпыогъум и 28-м Мыекъуапэ къэкІуагъ. Ахэм яІофшІэн непэ рагъэжыагъ,

кІэлэцІыкІу 70-м ехъоу учетым хэтхэм ІэпыІэгъоу ящыкІагъэр кардиологхэм агъэунэфыщт, операция ашІын фаеу шытхэри кыяхахыщтых. Адыгеим къэкІогъэ хирургхэм пэшэныгъэ адызэрехъэ лигэу «Лъэпкъым ипсауныгъэ» зыфилорэм и Вице-президентэу, Л. А. Бокерия иІэпыІэгъоу Іоф зышІэрэ хирургэу Н. В. Кононовым.

Адыгэ республикэ клиническэ кІэлэцІыкІу сымэджэщыр ары Москва къыкІыгъэ кардиологхэм Іоф зыщашІагъэр. Неуш, чъэпыогъум и 30-м, Н. В. Кононовым пресс-конференцие къытыщт, республикэм иІэзпІэ учреждениехэм ащылэжыэрэ педиатрэхэм, кардиологхэм ашыщхэм ар аІукІэщт.

Мы Іофтхъабзэр зэрэкІуагъэм, джащ фэдэу гупчэ клиникэм ихирургхэм яІофшІэн изэфэхьысыжхэм тигъэзетеджэхэр ащыдгъэгъозэщтых.

ЖАКІЭМЫКЪО Аминэт.

АГЪЭПШЫНЭШТЫХ

УФ-м и Прокуратурэ следствиехэмкІэ икомитетэу АР-м шыІэм ыугъоигъэ материалхэр икьугъэх Мыекъуапэ шыпсэухэрэ Игорь Шипулинымрэ Евгений Мироновымрэ ялажэ къэгъэнэфгъэнымкІэ.

Следствиемрэ судымрэ зрагъэунэфыгъэмкІэ, 2008-рэ илъэсым тыгъэгъазэм и 26-м Гавердовскэм шыІэ товариществэу «Бурильщик» зыфилорэм шыщ унэм Шипулиныр инэІуасэхэу Терещенкэмрэ Мироновымрэ ащыдешъуагъ. ЕтІанэ зэфэгубжыкыи Шипулиныр Терещенкэм шгъэжыекІэ гъоготу пчъагъэрэ еуагъ. ЗериукІыпагъэр къызыгурэлэм, Мироновым имашинэ ибагажник хъадэр далъхыи, Шъхьагуащэ тель лэмыджым ар къырадзыхи, псыхом хадзагъ. Мыекъопэ къэлэ судым Шипулиным илъэси 10 хъапс тырильхъагъ, ар колониеу режим пхъашэ зилэм шаІыгъыщт. Мироновым зы илъэс уголовнэу тыралъхъагъ.

ТХЪАМЫКІАГЪОР КЪЫШЪОМЫХЪУЛІЭНЫМ ПАЙ

2009-рэ илъэсыр къызышихъагъэм къышегъэжыагъэу Адыгеим гъоготгъу 290-рэ машІом зыкъышиштагъэу агъэунэфыгъ. А пчъагъэм шыщэу гъоготгъуи 177-рэ муниципальнэ ыкІи унэе псэупІэхэм машІо къащы-хъугъ. Нэбгырэ 20-у мыщ хэкІодагъэхэм ашы-щэу нэбгырэ 17-м яунэе псэупІэхэм машІом зыкъышиштагъ.

БлэкІыгъэ тхъамафэм гъоготгъуи 9-рэ машІо къэхъугъэу агъэунэфыгъ.

Нахьыбэу машІом зыкъызышиштагъэр унэе псэупІэхэр арых. Ушъхъагъу шъхьалэу ахэм афэхъугъэр хэкІхэр, уц ыкІи пкІэшгъэ гъугъэхэр псэупІэм пблагъэу зэрэщакъыстыгъэхэр ары. Джджэ районым ит станицэу Дондуковскэм ишагу горэм пкІэшгъэ гъугъэхэр агъэстынхэу ашІыгъэ машІом унэ псэупІэр, шагум дэт псэуалъэхэр ыгъэфыкыуагъэх. Джащ фэдэу Тэхьутэмыкыое районым ит поселкэу Яблоновскэм пкІэшгъэ гъугъэхэм аклэдзгъэ машІом ыпкь къыкІыкІэ гаражым машІо къыкІэнагъ. Автомоби-

лэу ащ чІэтыгъэр ыкІи псэолъапхъэу ащ чІэлъыгъэхэр хэстыхъагъэх.

Станицэу Джаджэ мыгъэцэкІэжыгъэ электропроводкэм ыпкь къыкІыкІэ унэе псэупІэм машІо къыщыкІэнагъ. Унэм итыгъэ пкъыгъохэр, дэпкхэр ыкІи джэхашьор машІом ыгъэфыкыуагъэх.

Республикэм имэшІо надзор цІыфхэм сакъынхэу къяджэ. ПкІашгъэхэм, уц гъугъэхэм ыкІи нэмыкІ хэкІхэм машІо аклэшъумыдз! МашІор щынэгъончъэным пае метрэ 50-кІэ унэм ар пэлудзыгъэнэу шыт. Мыгъэтэрэзыжыгъэ электроприборхэр шъумыгъэ-федэх, плэкІорым шъуилъэу тутын шъуемышгъу, унэр къэзыгъэфэбэрэ пкъыгъохэр шъуикІын хъумэ хэгъа-нагъэу кэшъумыгъанхэ!

МашІо къэхъугъэу шъулэгъугъэмэ ащ фэгъэзэгъэ къулыкъум телефонэу 01-мкІэ шъуфытеу. Ахэр къэсыфэхэкІэ шъо зэрэшъулэкІэу машІор жъугъэкІосэным шъуупылъ.

Т. ОЧКАСОВА.

АР-м машІом лъыплъэгъэнымкІэ и Къэралыгъо инспектор.

Адыгэ Республикэм илІэуж пстэуми якомсомольцэхэу тильаплэхэр!

Ленинскэ комсомолым исатыр хэтгыгъэ нэбгырэ пэпчъ тыгу къыддэлэу тыфэгушІо ВЛКСМ-м и Мафэ фэшІ.

ВЛКСМ-р зызэхашагъэм къышегъэжыагъэу кадрэхэм, Хэгъэгур нахъ лъэш, нахъ фэшІыгъэ хъуным зиамали зи-къулаи фэзыгъэлорышІэрэ патриотхэм яІункІэ Іофышхо зэришІэщтыгъэр уахътэм дэгъоу къыгъэлъэгъуагъ.

НыбжыкІэ движением зегъэушъомбгъугъэнымкІэ, лІэужхэм шІуагъэхэр зэлпахынымкІэ, ныбжыкІэхэм япатриотическэ зэхашІэ зыкъегъэлэтыгъэнымкІэ шъуфэ-лъэкІыщтыр шъушІэнэу зыкышшъуфэтэгъазэ.

МэфэкІым фэшІ тышшъуфэгушІо!

Комсомолым иветеранхэу ВЛКСМ-м и Адыгэ хэкү комитет иаппарат илофышІагъэхэр

Шъуналэ тешъудз

ПЕНСИОНЕРХЭМ АПАЕ СОЦИАЛЬНЭ АХЪЩЭ ТЫНЫР

Урысые Федерацием ипенсионнэ системэ нахъ дэгъоу зыгъэпсырэ федеральнэ законхэм кыихъащт 2010-рэ илъэ-сым ищылэ мазэ и 1-м къышыублагъэу кІуачІэ яІэ мэхъу. А зэхъокІыныгъаІэхэу къэблагъэхэрр пенсие системэм иреформэхэу шытхэп. Ахэм гухэлъэу агъэнафэрр джырэ пенсионерхэм ыкІи къыкІэлъыкІощт пІалгъэхэм ахэм яса-тыр хэуцощтхэм пенсиеу аратыщтым хэгъэхъогъэныр ары.

ГушыІэм пае, законодательствэм егъэнафэ гъот макІэ зилэ пенсионерхэу Іоф зымышІэхэрэм япенсиехэр пенсионерыр зэрыпсэун ыльэкІыщт ахьщэ анахъ макІэу хабзэм ыгъэнэ-фагъэм лыгъэлэсыгъэным фэшІ социальнэ ахьщэ тын хэгъэ-хъожьхэр афэгъэуцугъэнхэр. Ащ къыпкъырыкІэхээ, феде-ральнойнэ социальнэ ахьщэ тын хэгъэхъожьэу пенсием иІэштыр Урысые Федерацием ПенсиехэмкІэ ифонд ичІыпІэ орган-хэм агъэнафэ материалнэ шылаклэм пае зэкІэмкІи зэхэу-бытагъэу хабзэм пенсионерым къыритырр пенсионерыр зэрыпсэун ыльэкІыщт ахьщэ анахъ макІэу Урысые Феде-рацием и субъектэу ар зыщыпсэурэм цагъэнэфагъэм нахъ макІэ зыхъукІэ.

ЗыцІэ къетІогъэ ахьщэ тын хэгъэхъожьыр зыфэдызыщтыр агъэнафэ зыхъукІэ къызыпкъырыкІхэрр а ахьщэр зэрэды-хэтэу зэкІэмкІи пенсионерым къыратыщтыр ежэ зыдэщылэ субъектым пенсионерыр зэрэщыпсэун ыльэкІыщт ахьщэ анахъ макІэу цагъэнэфагъэм лыкІыгъэхъажыныр, ау Уры-сые Федерацием цагъэнэфагъэм шІомыкІэу гъэпсыгъэныр ары.

Пенсиехэм апае социальнэ ахьщэ тын хэгъэхъожьыр афэгъэ-уцугъэным фэшІ Адыгэ Республикэм ІофшІэнымкІэ ыкІи социальнэ хэхъоныгъэмкІэ и Министерствэ а Іофым ищыкІэгъэщт норматив правовой актхэр егъэхъазырых. Мазэ къэс ахьщэ тынхэр, зычІэсыхъ унэхэм ыкІи коммунальнэ фІо-фашІэхэм апае министерствэм ичІыпІэ органхэм ыкІи чІыпІэ зыгъэлорышІэжыным иорганхэм зыратыхэрэ граж-данхэм яхьылІэгъэ къэбархэр зэлугъаІэх. Ахэр къыдалгы-тэщтых социальнэ ахьщэ тын хэгъэхъожь фэгъэуцугъэныр зытефэхэрэм афагъэнэфэщтыр зыфэдызыщтыр къалгытэ зыхъукІэ. Джащ фэдэу министерствэр къэбархэмкІэ яхъ-жы муниципальнэ образованиехэм яадминистрациехэм ыкІи Урысые Федерацием ПенсиехэмкІэ ифонд и Адыгэ респуб-ликэ къутамэ.

Федеральнэ законодательствэр чІыпІэм шыгъэцэкІэ-жыгъэным пае, Адыгэ Республикэм ІофшІэнымкІэ ыкІи социальнэ хэхъоныгъэмкІэ и Министерствэ Адыгэ Респуб-ликэм изаконопроектэу «Адыгэ Республикэм ис пенсионе-рыр 2010-рэ илъэсым зэрыпсэун ыльэкІыщт ахьщэ анахъ макІэр гъэнэфгъэным ехьылІагъ» зыфилорэр ыштагъ. Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм 2009-рэ илъэ-сым чъэпыогъум и 21-м иІэгъэ зэхэсыгъом а законопро-ектым щыхэпІлагъэх ыкІи депутатхэм ар игъо альэгъугъ. Законопроектым зэригъэнафэрэмкІэ, пенсионерыр зэрып-сэун ыльэкІыщт ахьщэ анахъ макІэр сомэ 4150-рэ. Уры-сые Федерацием 2010-рэ илъэсым тельтыгъэ ащ фэдэ шап-хэу цагъэнэфагъэр сомэ 4780-м нэсы.

Зыфэгъэхъазырын ІофшІэнэу агъэцакІэрэм тегъэ-псыкІыгъэу ахьщэ тын зыфагъэуцущтхэм яхьылІэгъэ элек-троннэ къэбархэу министерствэм, ПенсиехэмкІэ фондым, джащ фэдэу муниципальнэ образованиехэм яведомствэхэм аІэкІэлхэр агъэтэрэзыжыых, пенсиехэм апае ахьщэ тын хэгъэхъожь зыфагъэуцущтхэм япчъагъэ агъэнафэ. А мони-торингыр зэхашэ анаІэ зытырамыдзгъэ пенсионер гори рес-публикэм къымыкІыным пае.

ПэшІорыгъэшгъэу зрагъэнэфагъэмкІэ, пенсиехэм апае социальнэ ахьщэ тын хэгъэхъожь зыфагъэуцущтхэр нэбгырэ мин 17 мэхъу.

Игъом ехьулэу социальнэ ахьщэ тын хэгъэхъожьыр афэ-гъэуцугъэным ыкІи 2010-рэ илъэсым ищылэ мазэ и 1-м къы-шыублагъэу икьу фэдизэу ар пенсионерхэм ятыгъэным пае, Урысые Федерацием ПенсиехэмкІэ ифонд и Адыгэ респуб-ликэ къутамэ ыкІи муниципальнэ образованиехэм яадми-нистрациехэр игъусэхэу тызыхэт илъэсыр екІыфэкІэ къызэрыкІоу шымыт ІофшІэнышхо министерствэм ыгъэцэкІэщт.

Адыгэ Республикэм ІофшІэнымкІэ ыкІи социальнэ хэхъоныгъэмкІэ и Министерствэ ипресс-къулыкъу.

Адыгэ Республикэм ныбжыкІэхэм яІофхэмкІэ и Комитет гухэкІышхо шыхъоу Бэрэныкыо Каринэ Му-хъадин ыпхъум фэтхъаусыхэ ятэ дунаим зэрехыжы-гъэм фэшІ.

СУРЭТХЭМ ЯКЪЭГЪЭЛЪЭГЪОНХЭР

Дунэе щылаклэр къалуатэ

Адыгэ Республикэм исурэтышмэ я Союз илъэс 30 зэрэхъугъэм фэгъэхьыгъэ къэгъэлъэгъонхэр чъэпыогъум и 27-м Мыекъуапэ къыщызэлаухыгъэх. Зэхахьэм республикэм и Парламентрэ Правительствэмрэ якъулыкъушлэхэр, сурэтыш цлэрылохэр, искусствэр зикласэхэр хэлэжьагъэх.

Пэублэ гушыгъэ зэхахьэм къыщишлэгъ АР-м исурэтышлэхэм я Союз итхьаматэу Хъуажь Рэмзанэ. Адыгеим культурэмкIэ иминистрэу Чэмышшо Гъазый, Парламентым и Комитет итхьаматэу Евгений Саловыр, АР-м исурэтышлэхэм я Союз хэтэу Эдуард Овчаренкэр, Урысые Федерацием исурэтышлэхэм я Союз илбиклоу В. Умарсултановыр, нэмыкIхэри зэлукIэм къыщыгушылауагъэх, тисурэтышлэхэм ялофшлагъэ зэрагъэлапIэрэр ягушыгъэ къыщыхагъэщыгъ.

Урысыемрэ Адыгеимрэ ясурэтышлэхэм ясоюзхэм ацIэцIэ щытху тхылхэр афагъэшхошагъэх Бырсыр Абдулахъэ, Хъуажь Рэмзанэ, ГъогунэкIэ Мухъарбий, ПэтIюшэ Феликс, Эдуард Овчаренкэм, Тыгъужь Мыхъамодэ, Къат Теуцожь, Петр Филиппенкэм, ЛэупэкIэ Нурбий, Къонэ Аслъанэ, Борис Воронкиным, нэмыкIхэми.

Евгений Саловыр къызэгущы-

Иэм АР-м исурэтышлэхэм я Союз итхьаматэу Хъуажь Рэмзанэ зэхэщэн Iофхэр дэгъоу зэригъэцакIэхэрэр хигъэунэфыкIыгъ, Парламентым и Щытху тхылхэри фигъэшхошагъ. КультурэмкIэ иминистрэу Чэмышшо Гъазый зэгъэпшэнхэр ышлэгъэх. Апэрэ илъэсхэм Адыгеим исурэтышлэхэм я Союз нэбгыри 7-8 хэтыгъэмэ, джы а пчъагъэр 48-м нэсыгъ.

Тисурэтышлэхэм общественнэ-политикэ мэхъэнэ ин зилэ Iофхэр агъэцакIэх. Якъэгъэлъэгъонхэр Москва, Санкт-Петербург, нэмыкIхэми ащыкIуагъэх, сурэтхэм осэ ин къаратыгъ. Еутыхэм Асе дунаим цIэрыло шыхугъ, къэралыгъо шухафтынхэр къызыфагъэшхошэгъэ сурэтышлэхэри тилэх. Iофшлагъэу яIэр къыдилгыти, Чэмышшо Гъазый сурэтышлэхэр къыгъэгугъагъэх ялоф-

шлалIэ изытет нахьышIу шыгъэным шIэхэу фежьэнхэу.

Къэгъэлъэгъонхэр къызызэлаухым

В. Умарсултановым, Чэмышшо Гъазый, Шэуджэн Бэлэ,

Хъуажь Рэмзанэ лентэ плъыжырэ зэпаупки, сурэтхэм якъэгъэлъэгъон къызызэлаухыгъ. Лъэпкъ искусствэм щыцIэрыло ЛэупэкIэ Нурбий къызэрэтилуагъэу, узэплъыни, бэрэ бгъэшлэгъони сурэтхэм ахэолъагъо.

Тарихым, шIэжыым яхьыллагъэх Бырсыр Абдулахъ, ПэтIюшэ Феликс, Къат Теуцожь, Къонэ Аслъан, нэмыкIхэми ялофшлагъэхэр. Тыкъэзыуцухэрэ дунаим идэхагъэ къыраIотыкIы сурэтышлэху Геннадий Назаренкэм, Василий Нихотиным, Ирина Бердихинам ялофшлагъэхэм. Наукэм зыфигъази ЛэупэкIэ Нурбий уплъэкIунхэр ышлэгъэх. Тыгъужь Мыхъамодэ, Петр Филиппен-

кэм, Умарэ Султлан ф о л ь к л о р темэр к ы х а хыгъ.

Хъуажь Рэмзанэ, Аб р э д ж Г о ш э ф ы ж ь, ГъукIэ Замудин, ГъогунэкIэ Мухъарбий, нэмыкIхэми лъэпкъ тхыпхъэ-

хэм, шIэжыым зафагъэзагъ. Къэгъэлъэгъонхэр шэкIогъум и 5-м нэс кIощтых. Искусствэр зышIогъэшлэгъонхэр зэхэцакIомэ рагъэблауагъэх.

Сурэтхэр зэхахьэм къыщытырахыгъэх.

Зэкъошныгъэм игъогухэмкIэ

УзэлъыкIощтмэ шыкIабэ щы

Лъэпкъ зэпхыныгъэхэр искусствэм, спортым зэрагъэпытэрэр щылауагъэм къыщызэлаухым. Адыгэу дунаим тетхэр хэгъэгу 55-м ехъумэ ащэпсэх, зэлъыкIохэзэ язэкъошныгъэ къэзыгъэбаишт шыкIэхэр къызэдагъотых.

Дунэе Адыгэ Хасэм ия VIII-рэ Зэфэс чанэу хэлэжьагъ, иеплъыкIэхэр къыщиIотагъ Иорданием и Парламент идепутатэу СэбрэкIэо Мунир. Ащ игъусагъэх Иорданием исенаторхэу ХъабжэкIэо Джэнэтрэ Хэкужъ Хъярдинрэ. Тилъэпкъэгъухэм зэп гушыгъэу тазэрэфэхъугъэр. НахьыпэкIэ Адыгеим къаклохэуи къыхэкIыгъэш, Мыекъуапэ щыгъошэштхэн, янэуасэу тикъалэ макIэп дэсыр.

— Иорданием тырагъэблауагъи, Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо оредыло-къэшхокло ансамблэу «Исламыем» сыригъусэу ткъошхэм адэжь тыщылауагъ, — еIо Адыгеим культурэмкIэ иминистрэ игуадзэу ШъэуапIэкIэо Аминэнт. — Бысымхэр дахэу къызэрэпгъэо-кIыгъагъэхэр егъаши тшыгъупшэжыыштэп. ХъабжэкIэо Джэнэти, Хэкужъ Хъярдини, СэбрэкIэо Мунири Адыгэ Республикэм ия 18-рэ илъэс фэгъэхьыгъэ мэфэкI зэхэхъэхэм, ДАХ-м и Зэфэс зэрахэлэжьагъэхэм тигъэгущылауагъ.

— Культурэр, спортыр тикIасэх, — къеIуатэ Мунир. — «Налмэсым», «Исламыем», нэмыкIхэм тшIогъэшлэгъонэу Мыекъуапэ тыщылауагъ. Мыгу Рэщыдэ футбол ешIэгъум теплъынуу тызырегъэблауагъэм уахътэр къэсыфэ тыдэгъулауагъ.

АР-м и Мафэ ехъулIэу командэхэу «Кошхъаблэмрэ» «Гранитымрэ» Кубокым икыдэхын фэгъэхьыгъэ кIэух ешIэгъум щызэлукIагъэх. ТекIоныгъэр къыдэзыхыгъэ «Гранитым» икапитанэу Даур Артур пчэгум къызехъэм СэбрэкIэо Мунир нэгущылоу екIуалIи Кубокыр ритыжыгъ.

Даур Артур мыекъопэ «Зэкъошныгъэм», Тыркуем ифутбол командэхэм, нэмыкIхэми ашешлауагъ. Спортым зэлэпкъэгъухэр зэрэзэфышхэрэм дэгъоу щыгуауагъ.

— Иорданием кыкIыгъэ хъакIэмэ тагъэгущылауагъ, Парламентым идепутатэу СэбрэкIэо Мунир Кубокыр къызэрэтитыгъэр сшыгъупшэштэп. Республикэм имэфэкI иордан хъакIэхэм къагъэдэхагъ. Шъо-псэу ясэIо, — къытилуагъ Даур Артур.

Сурэтым итыр: Иорданием и Парламент идепутатэу СэбрэкIэо Мунир АР-м и Кубок Даур Артур ретыжы.

Зэхэзышагъэхэр:
Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэр, иминистрэхэм я Кабинет

КъыдэзыгъэкIырэр:
Адыгэ Республикэм лъэпкъ IофхэмкIэ, IэкIыб къэралхэм ащыпсэурэ тилъэпкъэгъухэм адыряIэ зэпхыныгъэхэмкIэ ыкIи къэбар жугъэм иамалхэмкIэ и Комитет

Редактор шъхьалэр

**ДЭРБЭ
ТИМУР**

Редакциер зыдэшIэр:
385000, кь. Мыекъуапэ, ур. Первомайскэр, 197.

Телефонхэр:
приемнэр: 52-16-79, редактор шъхьалэм иапэрэ

гуадзэр: 52-49-44, редактор гуадзэр-пшъэдэкIыж зы-хырэ секретары: 52-16-77.

E-mail:
adygvoice@mail.ru

Зыщаушыхъатыгъэр:

Урысые Федерацием хэутын IофхэмкIэ, телерадиокъэтын-хэмкIэ ыкIи зэлъы-IэсыкIэ амалхэмкIэ и Министрствэ и Темыр-Кавказ чIыпIэ гъэлары-шлалI, зэраушыхъа-тыгъэ номерыр **ПИ №10-3892**

Гъэзетым къыхиу-тыхэрэм мышып-къагъэу къахафэ-хэрэмкIэ къэзыт-хыгъэхэм пшъэдэ-кIыж ахы. Къа-тхэхэрэмрэ гъэзе-тым щылажэхэр-рэмрэ яеплъыкIэ зэтемыфэн ылъэ-кIышт. Гъэзет-еджэхэм къыт-фагъэхьырэ тхы-гъэхэр зэхэтфы-хэрэп ыкIи къэ-зытхыгъэхэм аIэкIэдгъэхъа-жыхэрэп.

Зыщыхаутырэр
ОАО-у
«Полиграф-ЮГ»,
385000,
кь. Мыекъуапэ,
ур. Пионерскэр,
268

**Пчъагъэр
5641
Индексхэр
52161
52162
Зак. 3938**

Хэутыным узшыкIэтхэнэу щыт уахътэр
Сыхъатыр 18.00
ЗыщыкIэтхэгъэхэ уахътэр
Сыхъатыр 18.00

Футбол.

Урысыем

изэнэкъокъу

ТшIуахыгъ

СКА Рос-тов-на-Дону — «Зэкъош-ныгъ» Мые-къуапэ — 4:1.

Чъэпыогъум и 27-м Ростов-на-Дону шы-зедешлагъэх.

Гандбол.

Суперлигэр

Пчъагъэр тифедэп

Тыгъуасэ мыекъо-пэ «Адыфыр» Ижевскэ шы-лукIагъ командэу «Университетым». IэгоуитIукIэ бы-сымхэр тикоман-дэ къытекIуа-гъэх.

**НэIубгъом итхэр
зыгъэхъабырыгъэр
ЕМТИЛЬ Нурбий.**